VERICA TRSTENJAK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2011. június 16.[1]

I – Bevezetés

1. Az osztrák Oberster Gerichtshof (a továbbiakban: a kérdést előterjesztő bíróság) az EUMSZ 267. cikk értelmében előzetes döntéshozatal céljából számos kérdést terjesztett a Bíróság elé a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK irányelv[2] 4. cikkének értelmezésére vonatkozóan.

2. E kérdések az öregségi nyugdíjban részesülő W. Brachner (a továbbiakban: az alapeljárás felperese) és a Pensionsversicherungsanstalt (öregségi biztosítási pénztár; a továbbiakban: az alapeljárás alperese) között fennálló jogvitában merülnek fel az őt megillető öregségi nyugdíj mértékéről. A jogvita lényegében arról szól, hogy az alapeljárás felperese nyugdíjának a nemzeti nyugdíjbiztosítási jogban előírt, a vásárlóerő változásához igazodó évenkénti korrekciója keretében a nemi hovatartozása alapján került-e hátrányba más nyugdíjasokkal szemben. Végül is ezáltal az a kérdés merül fel, hogy a nemzeti szociálpolitika bonyolult mechanizmusai összeegyeztethetők-e a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód uniós jogi elvével, amint az a 79/7 irányelvben kifejezésre jut. Ennek kapcsán először is az vitatott, hogy ilyen mechanizmusokra egyáltalán kiterjed-e a 79/7 irányelv hatálya. Továbbá azt kell megvizsgálni, hogy fennáll-e az eltérő bánásmód a férfi és női nyugdíjasok között, és ez adott esetben objektíven indokolható-e.

3. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem lényegében arra irányul, hogy tisztázza az osztrák nyugdíjkorrekciós rendszer egyes szabályainak az uniós joggal való összeegyeztethetőségét. Az osztrák Verfassungsgerichtshof (Alkotmánybíróság) 2009. szeptember 24-i ítéletében már nyilatkozott e szabályozások

1 – Az eljárás nyelve: német. Eredeti nyelv: német.

2 – HL L 6., 24. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 215. o.

alkotmánnyal, mindenekelőtt az egyenlőség elvével, valamint a tulajdon sérthetetlensége alkotmányban biztosított jogával való összeegyeztethetőségének a kérdésében. Az Alkotmánybíróság ezen ítéletében megerősítette e szabályozások alkotmányosságát, és ennek megfelelően megalapozatlanságra hivatkozva elutasította számos osztrák bíróságnak – köztük a kérdést előterjesztő bíróságnak – a vita tárgyát képező rendelkezések megsemmisítésére vonatkozó kérelmeit.

4. A nők személyi, társadalmi és jogi tekintetben vett egyenjogúsága az európai kultúra alapvető vívmányai közé tartozik. Olyan történelmi fejlődés eredménye, amely a felvilágosodás korában az emberi jogok tanával kezdődött, és a múlt században számos nő a szabadság és önrendelkezés érdekében tett erőkifejtésének köszönhetően érhetett el áttörést. Ezt bizonyítja, hogy az egyenjogúság eszméjét – különböző területeken – számos nyilatkozatban, valamint jogintézményben rögzítették.[3]

3 – A női egyenjogúság eszméjének előfutáraként említhető az Olympe de Gouges-ként is ismert Marie Gouze (1748–1793), aki 1791-ben megalkotta „A nő és polgár jogainak nyilatkozatát" („Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne"). Többek között Marie Curie (1867–1934) – aki első nőként tanított a Sorbonne-on, és elnyerte a Nobel-díjat – szerzett hírnevet a nőknek a szakmai életben való háttérbe szorítása ellen folytatott küzdelmével.

II – Jogi háttér

A – *Az uniós jog*[4]

5. A 79/7/EGK irányelv első négy cikke a következő:

„1. cikk

Ezen irányelv célja a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósítása (a továbbiakban: »az egyenlő bánásmód elve«) a szociális biztonság és a 3. cikk szerinti szociális védelem egyéb elemeinek tekintetében.

2. cikk

Az irányelv személyi hatálya alá tartoznak a foglalkoztatottak, beleértve az önálló vállalkozókat és azokat a munkavállalókat valamint önálló vállalkozókat, akiknek tevékenységét betegség, baleset vagy kényszerű munkanélküliség szakította meg, valamint a munkát

4 – Az EU-Szerződésben és az EUM-Szerződésben alkalmazott megjelöléseknek megfelelően az „uniós jog" fogalom mind a közösségi jogra, mind az uniós jogra vonatkozik. Amennyiben a következőkben egyes elsődleges jogi rendelkezésekre hivatkozom, a *ratione temporis* érvényes rendelkezéseket tüntetem fel.

keresőket, továbbá a nyugdíjasok és a rokkant munkavállalók.

3. cikk

(1) Ezen irányelvet kell alkalmazni:

a) azokra a törvényileg szabályozott rendszerekre, amelyek a következő kockázatok ellen nyújtanak védelmet:

– betegség,

– rokkantság,

– idős kor,

– munkahelyi balesetek és foglalkozási megbetegedések,

– munkanélküliség;

b) a szociális segélyre, amennyiben kiegészíti vagy helyettesíti az a) pontban említett rendszereket.

(2) Ez az irányelv nem vonatkozik a jogosult túlélő hozzátartozóinak az ellátásaira, illetve a családi ellátásokra vonatkozó rendelkezésekre, kivéve abban az esetben, amikor a családi ellátásokat az (1) bekezdés a) pontjában említett kockázatok pótlékaként nyújtják.

(3) Az egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatási rendszerekben történő érvényesítése céljából a Tanács, a Bizottság javaslata alapján eljárva, rendelkezéseket fogad el, meghatározva az elv tartalmát, hatályát és alkalmazásának módjait.

4. cikk

(1) Az egyenlő bánásmód elve azt jelenti, hogy semmilyen nemi megkülönböztetés nem állhat fenn, sem közvetlenül, sem közvetetten, különös tekintettel a családi állapotra és a családi jogállásra történő hivatkozással a következő területeken:

– a rendszerek hatálya és a rendszerekhez való hozzáférhetőség feltételei tekintetében,

– a járulékfizetési kötelezettség és a járulék számításának tekintetében,

– a juttatások kiszámítása tekintetében, ideértve a házastársnak és az eltartottaknak járó pótlékokat, valamint a juttatásokra való jogosultság tartamára és fenntartására vonatkozó feltételeket.

(2) Az egyenlő bánásmód elve nem sérti a nők anyasági védelmére vonatkozó rendelkezéseket.”

B – *A nemzeti jog*

6. A releváns nemzeti rendelkezések a társadalombiztosításról szóló, 1955. szeptember 9-i általános törvény (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz; a továbbiakban: ASVG)[5] rendelkezései. Az ASVG 108. és azt követő §-ai a nyugdíjkorrekció átfogó rendszerét írják elő.

7. Az ASVG 108. § (5) bekezdése a következőképpen határozza meg a korrekciós tényezőt:

„Korrekciós tényező: A szociális biztonság, a nemzedékek és a fogyasztóvédelem ügyeinek szövetségi minisztere minden évben köteles legkésőbb az adott év november 30-ig rendeletben meghatározni a következő naptári évre vonatkozó korrekciós tényezőt (108t. §). A rendeletet jóváhagyás céljából a szövetségi kormány elé kell terjeszteni. Ellentétes rendelkezések hiányában a társadalombiztosítás keretei között a nyugdíjak, valamint az ellátásokhoz kapcsolódó fix pénzösszegek emelése tekintetében a korrekciós tényezőt kell használni."

8. Az ASVG 108f. §-a a következőt írja elő:

„(1) A szociális biztonság, a nemzedékek és a fogyasztóvédelem ügyeinek szövetségi minisztere köteles minden naptári évre a 108e. § (9) bekezdésének 1. alpontja értelmében vett irányérték figyelembevételével meghatározni a korrekciós tényezőt.

(2) Az irányértéket úgy kell meghatározni, hogy a nyugdíjaknak az irányértékkel történő korrekciója alapján történő emelése megfeleljen a fogyasztói árak (3) bekezdés értelmében vett emelkedésének. Három tizedes jegyre kell kerekíteni.

(3) A fogyasztói árak emelkedését tizenkét naptári hónapra, a korrekciós évet megelőző év júliusáig vett átlagos emelkedés alapján kell kiszámolni, amelynek során a 2000. évre vonatkozó fogyasztói árindexet, vagy annak a helyébe lépő indexet kell használni. […]"

9. Az ASVG 108h. §-a az éves nyugdíjemelés tekintetében a következőt írja elő:

„(1) Évente január 1-jén kezdődő hatállyal

a) a nyugdíjbiztosításból folyósított valamennyi olyan nyugdíjat, amelyre az adott év január 1-je előtt szereztek jogosultságot,

b) […]

fel kell szorozni a korrekciós tényezővel. […]"

5 – A legutóbb a BGBl. I 150/2009 szövetségi törvény által módosított, az általános társadalombiztosításról szóló, 1955. szeptember 9-i szövetségi törvény (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz – ASVG), BGBl. 189/1955.

10. A szövetségi miniszter rendeletben[6] a 2008. évre 1,017-ben határozta meg a korrekciós tényezőt. Ez azt jelenti, hogy 2008-ban alapvetően minden, az ASVG alapján folyósított nyugdíjat 1,7%-kal emeltek.

11. A BGBl. I 101/2007 szövetségi törvénnyel[7] módosított ASVG 634. § (10) bekezdése azonban ettől eltérően a 2008. évre rendkívüli nyugdíjemelést ír elő:

„A 108h. § (1) bekezdésének első mondatától eltérően a 2008. naptári évben minden, havi 746,99 eurót meghaladó nyugdíjat nem a korrekciós tényezővel kell felszorozni, hanem a következőképpen kell megemelni: Amennyiben a nyugdíj havonta

1. a 746,99 eurót meghaladja, de legfeljebb 1050 euró, 21 euróval emelkedik;

2. az 1050 eurót meghaladja, de legfeljebb 1700 euró, 1,020-as tényezővel kell felszorozni;

3. az 1700 eurót meghaladja, de legfeljebb 2161,50 euró, az említett értékek között 2,0%-ról lineárisan 1,7%-ra csökkenő százalékkal kell megemelni;

4. a 2161,50 eurót meghaladja, 36,75 euróval emelkedik."

12. Azon nyugdíjasok, akiknek nyugdíja a biztosítási jogviszony rövid tartama vagy a nyugdíjalap alacsony mértéke miatt olyan alacsony, hogy az a létminimumot már nem fedezi, az ASVG 292. §-a értelmében kompenzációs pótlékra jogosultak. E létminimumot társadalombiztosítási jogi szempontból az úgynevezett kompenzációs pótlék küszöbe révén határozzák meg. Az ASVG 292. §-ának (2) bekezdése értelmében a kompenzációs pótlékra való jogosultság megállapítása során a közös háztartásban élő házastárs teljes

6 – BGBl. II 337/2007.

7 – Az egészségügyi és gyógyintézményekről szóló szövetségi törvény (Bundesgesetz über Krankenanstalten und Kuranstalten), az orvosi szakma gyakorlásáról szóló 1998. évi törvény (Ärztegesetz), a magán egészségügyi intézmények finanszírozási alapjairól szóló törvény (Privatkrankenanstalten-Finanzierungsfondsgesetz), az általános társadalombiztosításról szóló törvény (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz), az ipari dolgozók társadalombiztosításáról szóló törvény (Gewerbliches Sozialversicherungsgesetz), a mezőgazdaságban foglalkoztatottak szociális biztonságáról szóló törvény (Bauern-Sozialversicherungsgesetz), a közalkalmazottak betegségi és balesetbiztosításáról szóló törvény (Beamten-, Kranken- und Unfallversicherungsgesetz), a munkanélküli biztosításról szóló 1977. évi törvény (Arbeitslosenversicherungsgesetz), a különleges támogatásról szóló törvény (Sonderunterstützungsgesetz), a fegyveres erők védelméről szóló törvény (Heeresversorgungsgesetz), a hadirokkantak ellátásáról szóló 1957. évi törvény (Kriegsopferversorgungsgesetz) és a családi kiadások támogatások útján történő fedezéséről szóló 1967. évi törvény (Familienlastenausgleichsgesetz) módosításáról szóló szövetségi törvény (A jogszabályoknak az egészségügyi rendszer 2008–2013. évekre vonatkozó szervezetéről és finanszírozásáról szóló B-VG 15a. cikke értelmében vett megállapodáshoz való igazításáról szóló szövetségi törvény, Bundesgesetz zur Anpassung von Rechtsvorschriften an die Vereinbarung gemäß Art. 15a B-VG über die Organisation und Finanzierung des Gesundheitswesens für die Jahre 2008 bis 2013), BGBl. I 101/2007.

nettójövedelmét is figyelembe kell venni. Az ASVG 634. §-a (10) bekezdésének módosításával párhuzamosan ugyanazon törvénymódosítás e kompenzációs pótlék küszöbét 726-ról 747 euróra (kb. 2,81%-kal), és a közös háztartásban élő házastársakra vonatkozóan pedig 1091,14 euróról 1120 euróra (2,58%-kal) emelte (a módosító jogszabály 4. cikkének 41a., b. alpontja).

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

13. Az alapeljárás 1947. június 8-án született felperese az ASVG alapján öregségi nyugdíjban részesül a beperelt Pensionsversicherungsanstalttól. E nyugdíj összege 2007-ben havi bruttó 368,16 euró volt. 2008. május 8-i határozatával az alapeljárás alperese megállapította, hogy az alapeljárás felperesének nyugdíja a 2008-ra megállapított 1,017-es korrekciós tényezőre figyelemmel 2008. január 1-jétől havi bruttó 374,42 euró.

14. E határozat ellen irányul a 2008. január 1-jétől havi bruttó 389,16 euró összegű nyugdíj fizetése iránti kereset. Eszerint a nemzeti jogalkotó által 2008. január 1-jével végrehajtott nyugdíjkorrekció ellentétes az egyenlő bánásmód elvével és a tulajdonhoz való alapvető joggal, valamint a nőkkel szembeni közvetett hátrányos megkülönböztetés miatt a 79/7 irányelv 4. cikkével is.

15. Az elsőfokú bíróság azzal az indokolással adott helyt a keresetnek, hogy a nőkkel szembeni meg nem engedett közvetett hátrányos megkülönböztetés valósul meg. A fellebbviteli bíróság helyt adott az alapeljárás alperese által benyújtott fellebbezésnek. Arra kötelezte az alperest, hogy 2008. január 1-jétől az alapeljárás felperesének csak a már a határozatban megállapított havi bruttó 374,42 euró összegű nyugdíjat folyósítsa, és a keresetet az ezt meghaladó részében elutasította. A fellebbezési eljárásban hozott ítélet ellen irányul az alapeljárás felperese által az elsőfokú ítélet helyreállítása iránt előterjesztett felülvizsgálati kérelem.

16. Az Oberster Gerichtshof az előtte folyamatban lévő felülvizsgálati eljárás keretei között kérelmezte az osztrák Verfassungsgerichtshofnál a BGBl. I 101/2007 szövetségi törvénnyel módosított ASVG 634. §-ának (10) bekezdésében szereplő „havi 746,99 eurót meghaladó” szófordulat, és a BGBl. I 101/2007 szövetségi törvénnyel módosított ASVG 634. §-a (10) bekezdésének 1. alpontjában szereplő „a 746,99 eurót meghaladja” szófordulat megsemmisítését. A megsemmisítési kérelmet azzal indokolták, hogy azon rendelkezések, amelyek a 2008-as évben

csak a 746,99 eurót meghaladó nyugdíjak tekintetében írnak elő rendkívüli nyugdíjemelést, ellentétesek az egyenlőség osztrák jogban is elismert elvével. A Verfassungsgerichtshof 2009. szeptember 24-i ítéletében ezt és az osztrák bíróságok összesen 143 hasonló kérelmét egy egyesített eljárásban elutasította. Ezen ítélet kézbesítését követően a felülvizsgálati eljárást hivatalból folytatni kellett.

17. Az alapeljárás tárgya immár a felek között még vitatott azon kérdés, hogy a jogalkotó által végrehajtott 2008. évi nyugdíjkorrekció a nőkkel szembeni közvetett hátrányos megkülönböztetés miatt ellentétes-e a 79/7/EGK irányelv 4. cikkével. Az Oberster Gerichtshof elismeri, hogy kétségei vannak ezen irányelvi rendelkezés értelmezése tekintetében. Ezen okból úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

1) Úgy kell-e értelmezni a 79/7/EGK irányelv 4. cikkét, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak (valorizáció) a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszerről szóló jogszabályokban előírt rendszere is a hátrányos megkülönböztetés e rendelkezés (1) bekezdése szerinti tilalma alá esik?

2) A 1) kérdésre adandó igenlő válasz esetén:

Úgy kell-e értelmezni a 79/7/EGK irányelv 4. cikkét, hogy azzal ellentétes az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a kisnyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára a más nyugdíjasokra alkalmazandónál potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő, amennyiben e szabályozás a férfi nyugdíjasoknak a 25%-át, a női nyugdíjasoknak azonban az 57%-át érinti hátrányosan, és hiányzik annak objktív igazolása?

3) A 2) kérdésre adandó igenlő válasz esetén:

Igazolható-e a nők nyugdíjuk évenkénti emelése során történő hátrányban részesítése azzal, hogy a munkavállaló nők hamarabb részesülnek nyugdíjban, hogy hosszabb ideig kapják nyugdíjukat, vagy azzal, hogy a szociális jogi minimáljövedelem-küszöb (a kompenzációs pótlék küszöbe) aránytalanul emelkedett, vagy e mindhárom indokkal együtt, ha a szociális jogi minimáljövedelem biztosításáról (kompenzációs pótlék) szóló rendelkezések a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének, valamint a vele közös háztartásban élő házastársa jövedelmének a beszámítását írják elő, miközben más nyugdíjasok

esetében a nyugdíjemelésre a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének vagy a házastársa jövedelmének beszámítása nélkül kerül sor?

IV – A Bíróság előtti eljárás

18. A 2010. február 9-i előzetes döntéshozatalra utaló határozat 2010. március 8-án érkezett a Bíróság Hivatalához.

19. Írásbeli észrevételeket az osztrák kormány és Írország, valamint az Európai Bizottság nyújtott be a Bíróság alapokmányának 23. cikkében előírt határidőn belül.

20. A 2011. április 13-án megtartott tárgyaláson az osztrák kormány és Írország, valamint a Bizottság képviselői jelentek meg, hogy szóban fejtsék ki észrevételeiket.

V – A felek főbb érvei

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

21. Az *osztrák kormány* álláspontja szerint – habár szövege szerint a 79/7 irányelv nem vonatkozik a nyugdíjkorrekcióra – az irányelv célja, nevezetesen a szociális biztonság területén a férfiak és nők egyenlőségének biztosítása alapján az első kérdésre pozitív választ kell adni.

22. Ezzel szemben *Írország* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre azt a választ kell adni, hogy úgy kell értelmezni a 79/7 irányelv 4. cikkét, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer jogában előírt rendszere (valorizáció) nem esik a hátrányos megkülönböztetés e rendelkezés (1) bekezdése szerinti tilalma alá.

23. Jogfelfogásának alátámasztása érdekében Írország mindenekelőtt arra utal, hogy egy ellátás csak akkor tartozik a 79/7 irányelv hatálya alá, ha a felsorolt kockázatok valamelyike ellen nyújtott védelem törvényileg szabályozott rendszerébe tagozódik, ilyen rendszer része vagy azonos céllal rendelkező szociális segély egyik formájának minősül. Ha ezt a definíciót vesszük alapul, akkor ez azt eredményezi, hogy az alapeljárás felperesének 60. életéve betöltését követően fizetett elsődleges nyugdíj a 79/7 irányelv hatálya alá tartozik. Ezzel szemben Ausztriában az évenkénti nyugdíjkorrekció más célt szolgál, nevezetesen egy minimum megélhetési jövedelem biztosítását minden nyugdíjas számára. Ennek megfelelően hiányzik a közvetlen összefüggés az idős kori kockázatok ellen nyújtott védelem céljával.

24. Írország párhuzamot von továbbá a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló, 1971. június 14-i 1408/71 tanácsi rendelet[8] 46. és 51. cikkeihez kapcsolódó ítélkezési gyakorlattal, amelynek értelmében a Bíróság különbséget tesz egyrészt az öregségi alapnyugdíj, másrészt az árszínvonal változása stb. alapján történő korrekciók között. Ezen ítélkezési gyakorlat alapján meg kell különböztetni az öregségi nyugdíj első kiszámítását (azaz az első esedékesség alkalmával a fizetendő nyugdíj mértékének meghatározására vonatkozó eljárást) és a későbbi korrekciókat, amelyek – többek között az inflációs tényező figyelembe vételével – meghatározott összeggel vagy százalékkal módosítják az ellátások összegét.

25. Írország álláspontja szerint az öregségi nyugdíj első kiszámítása a „juttatások kiszámítása" fogalom, és így a 79/7 irányelv hatálya alá tartozik. A megélhetési költségek figyelembe vételével történő későbbi korrekciók azonban nem tartoznak a „juttatások kiszámításához", és ezért ezekre nem vonatkozik a 4. cikk (1) bekezdése.

26. A *Bizottság* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre azt kell válaszolni, hogy a 79/7 irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer jogában előírt rendszere (valorizáció) is a hátrányos megkülönböztetés e rendelkezés (1) bekezdése szerinti tilalma alá esik.

27. Álláspontja értelmében a 79/7 irányelvet kiterjesztően kell értelmezni, és az nem csupán a szociális ellátások első kiszámítására vonatkozik, hanem azok későbbi emelésére is. Az irányelvet megfosztanák hatékony érvényesülésétől, ha csak valamely ellátás eredeti megállapítására lenne alkalmazható, és későbbi valorizációk nem tartoznának a hatálya alá. A tagállamok akkor szélsőséges esetben az egyik nem képviselőit teljesen ki is zárhatnák a nyugdíjkorrekcióból, amely hosszútávon jelentős különbséget okozna a nők és a férfiak nyugdíja között. Nem feltételezhetjük, hogy a Tanács jogalkotóként véletlenül ilyen joghézagot alkotott volna.

28. Az évenkénti nyugdíjkorrekció rendszere a 79/7 irányelv hatálya alá tartozik, hiszen a szociális biztonság olyan ellátásáról van szó, amely közvetlenül és jelentős mértékben függ össze az irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében felsorolt kockázatok ellen nyújtott védelemmel, nevezetesen hogy a korral a megélhetéshez szükséges jövedelem, illetve annak vásárlóereje csökken. A nyugdíjkorrekció célja az, hogy biztosítsa a nyugdíjak értékét, és megőrizze azok vásárlóerejét. Ezenfelül közvetlenül kapcsolódik az eredetileg elismert – a százalékos emelés számítási alapjaként is szolgáló – összeghez.

8 – HL L 149., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 35. o.

29. Még ha feltételezzük is azt, hogy a nyugdíjak későbbi megemelése nem is tartozik a „kiszámítása" fogalom alá, mindebből nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy az irányelv hatálya nem terjed ki későbbi nyugdíjkorrekciókra vagy valorizációkra. Hiszen a 79/7 irányelv 4. cikkében szereplő felsorolás – amint azt a rendelkezés szövege („különösen") is bizonyítja – nem kimerítő jellegű.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

30. Az *osztrák kormány* javaslata szerint az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre azt a választ kell adni, hogy amennyiben az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszerről szóló jogszabályokban előírt rendszere (valorizáció) az egyenlő bánásmód 79/7 irányelv 4. cikkében szereplő elve alá tartozik, e rendelkezést akképpen kell értelmezni, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a nyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő, nem valósít meg nemen alapuló hátrányos megkülönböztetést, mivel e csoportban az egyik nem számszerű érintettsége a nyugdíjasok összességéhez viszonyítva sem jelentős, vagy nem áll közvetlenül rendelkezésre olyan másik személycsoport, amelynek helyzetéhez az állítólagosan hátrányosan érintett csoport helyzetét mérhetnénk.

31. Ezzel kapcsolatban először is arra hivatkozik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által megadott, a kisnyugdíjas férfi (25%), illetve női (57%) érintettek százalékos megoszlása kapcsán nem állítható, hogy az érintett rendelkezés az ítélkezési gyakorlat értelmében „a nőknek a férfiaknál sokkal nagyobb arányát érinti kedvezőtlenül". Még ha az ítélkezési gyakorlatból nem is állapítható meg egy meghatározott százalékos arány, amelytől kezdve közvetett hátrányos megkülönböztetés áll fenn, a jelen esetben – más esetekhez képest – nem annyira jelentősek a százalékos különbségek, hogy ténylegesen hátrányos megkülönböztetésről beszélhessünk.

32. Ezenfelül utal arra, hogy a nyugdíjrendszerhez kapcsolódó intézkedések eltérő hatással vannak a két nemre, ami a nők és a férfiak eltérő szakmai életútjából adódik. Amennyiben a jogalkotó minden intézkedésénél csak a nemek százalékos érintettségét vennénk alapul, akkor a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlatával ellentétben a tagállamok elveszítenék az európai jog által számukra a nemzeti szociálpolitika kialakítása tekintetében biztosított autonómiát. Ez ahhoz vezetne, hogy a jövőben csak minden ellátás egységes százalékkal történő lineáris korrekcióját tekinthetnénk olyannak, mint amely nem valósít meg hátrányos megkülönböztetést.

33. Az osztrák kormány álláspontja szerint a hátrányos megkülönböztetés fennállását csak akkor lehet megítélni, ha minden csoport helyzetét a nyugdíjasok összességéhez viszonyítjuk. Az érintett százalékos arányok vizsgálatából kitűnik, hogy a nők nagyobb érintettségének mértéke semmiképpen nem elegendő a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés megalapozására, és ezért a szabályozás már csak ezen oknál fogva sem ellentétes a 79/7 irányelvvel. Ettől eltekintve utal arra, hogy a hátrányos megkülönböztetés fennállásának megállapításához szükség van egy nyilvánvaló kontrollcsoportra. A 2008. évi nyugdíjkorrekciónál azonban nincs ilyen nyilvánvaló kontrollcsoport, mert az egyedi helyzetnek, illetve az esetleges házastárs helyzetének megfelelően különbözik a korrekciós összeg.

34. *Írország* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 79/7 irányelv 4. cikkével nem ellentétes az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a kisnyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára a más nyugdíjasok számára előírtnál potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő.

35. Írország álláspontja szerint először is azt kell meghatározni, hogy az alapeljárás felperesének helyzetét kinek a helyzetével kell összehasonlítani. Másodsorban azt kell megvizsgálni, hogy e személy (vagy csoport) W. Brachnernél kedvezőbb elbánásban részesül-e. Ha erre igen a válasz, azt kell megvizsgálni, hogy ezen eltérő bánásmód által a másik nem képviselője részesül-e előnyben. Amennyiben ez utóbbira igen a válasz, azt kell megvizsgálni, hogy az eltérő bánásmód igazolható-e a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív okokkal. Írország arra a következtetésre jut, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által tett összehasonlítások nem kapcsolódnak az alapeljárás felperesének helyzetéhez, így az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések hipotetikusak, és ezért elfogadhatatlanok.

36. Arra az esetre, ha a Bíróság ezen érvelés ellenére a kérdéseket elfogadhatónak tartja, Írország előadja, hogy a nemzeti bíróság által előadott tényállásból nem ismerhető fel, hogy az alapeljárás felperese (vagy az a csoport, amelyhez ő tartozik) kedvezőtlenebb bánásmódban részesült, mint egy azonosítható, férfi kontrollszemély (vagy egy túlnyomórészt férfiakból álló kontrollcsoport). Ugyanakkor igaz az, hogy a nyugdíjakat a nyugdíjasok egyes csoportjainál százalékosan nagyobb mértékben emelték, mint másoknál. Mindazonáltal e csoportoknak nem mindegyike áll túlnyomórészt férfiakból.

37. Írország álláspontja szerint nem ismerhető fel, hogy a kompenzációs pótlék rendszere mennyiben alkalmaz hátrányos megkülönböztetést. A kompenzációs pótlékban

részesülők 54%-a nő, amely majdnem pontosan megfelel a nőknek az összes nyugdíjasok között betöltött százalékos arányával (53%). Ezért nem lehet azt mondani, hogy a kompenzációs pótlékban részesülők csoportja túlnyomórészt férfiakból vagy túlnyomórészt nőkből áll. Pusztán a nyugdíjasok össznépességében betöltött százalékos arányt tükrözik vissza. Az alapnyugdíjat minden egyéb jövedelem felszámítása nélkül kiigazítják (e tekintetben itt más alapelvek érvényesek, mint a kompenzációs pótlék területén). Ezen alapelvek azonban mind a (többségében női) kisnyugdíjasokra, mind azon (többségében férfi) nyugdíjasokra alkalmazandók, akik magasabb nyugdíjban részesülnek. Ezért nem lehet azt mondani, hogy e két számítási mód ahhoz vezetne, hogy előnyben részesítenek egy túlnyomórészt férfiakból álló csoportot egy túlnyomórészt nőkből álló csoporttal szemben. Még ha a magas nyugdíjban részesülők csoportja (amely többségében férfiakból áll) valamilyen módon előnyben is részesül, az állítólag hátrányosan érintett személyek csoportja (a kompenzációs pótlékban részesülők) nem áll túlnyomórészt nőkből.

38. Végezetül Írország utal arra, hogy a kompenzációs pótlék és a normál nyugdíj tekintetében a jövedelmek beszámításának eltérő módja a tagállam mérlegelési körébe tartozik, amely egyes ellátások kapcsán figyelembe veheti az ellátásban részesülők vagyoni viszonyait, míg másoknál nem.

39. A *Bizottság* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 79/7 irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a kisnyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára a más nyugdíjasok számára előírtnál potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő, amennyiben e szabályozás a férfi nyugdíjasoknak a 25%-át, a női nyugdíjasoknak azonban az 57%-át érinti hátrányosan, hacsak ez nem igazolható a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív okokkal.

40. Jogfelfogásának alátámasztására a Bizottság arra utal, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében akkor áll fenn eltérő bánásmód, ha az elbocsátás elleni védelem alá tartozáshoz meghatározott feltételt nem teljesítő női munkavállalók aránya statisztikailag „jóval alacsonyabb százalék", vagy „hosszútávon áll fenn egy csekélyebb, ám viszonylag állandó különbség". A kérdést előterjesztő bíróság által megadott adatok kapcsán – amelyekből kiderül, hogy a nők 57%-a, míg a férfiak 25%-a részesül kisnyugdíjban – nem vitatható, hogy mindenekelőtt a nőket éri hátrány, és hogy ezért objektíve fennáll a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés. Ezen eltérő bánásmód annál is inkább jelentős, mivel a

kompenzációs pótlékban nem részesülő személyek között lényegesen több a nő, mint a férfi.

Olyan személyek, mint az alapeljárás felperese, aki (önmaga vagy a házastárs jövedelme által) egyéb jövedelemmel rendelkezett, nem voltak rászorulva e szociálpolitikai intézkedésre. Esetükben ugyanis abból kell kiindulni, hogy éppen ezen egyéb jövedelem miatt nem fenyegeti őket az időskori szegénység, és ezért nincs szükségük a fogyasztói árindex által előírtnál magasabb korrekcióra.

C – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésről*

41. Az *osztrák kormány* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy amennyiben a Bíróság a nyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára adott potenciálisan kisebb mértékű emelést a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetésnek tartaná, ez igazolható a kompenzációs pótlék rendkívüli emelése és a szegénység leküzdésének ehhez kapcsolódó célja (mint a szociálpolitika jogszerű célja) közötti elválaszthatatlan összefüggés alapján; ez az intézkedés alkalmas a célok elérésére is, és nem haladja meg a szükséges mértéket. A nyugdíjas egyéb jövedelmének, valamint a vele közös háztartásban élő házastárs vagy bejegyzett élettárs jövedelmének figyelembe vétele a kompenzációs pótlék kapcsán ezzel nem ellentétes.

42. Ami a kompenzációs pótlék küszöbe rendkívüli emelésének indoklását illeti, az osztrák kormány utal arra, hogy a 2008. évi nyugdíjkorrekció célja a kisnyugdíjban részesülők megsegítése volt. Fontos lépést kellett tenni az időskori szegénység leküzdésére.

43. Egyébiránt az osztrák kormány utal az osztrák Verfassungsgerichtshof 2009. szeptember 24-i ítéletére, amelyben ez megállapította, hogy a 2008. évi nyugdíjkorrekció megfelel az alkotmánynak, és nem sérti az alapjogokat, különösen az egyenlőség elvét sem. Ezenfelül a Verfassungsgerichtshof elismerte a nyugdíjkorrekció és a kompenzációs pótlék rendkívüli emelése közötti közvetlen kapcsolatot (ok-okozati összefüggés). Utóbbit ezért szintén figyelembe kell venni a nyugellátások a 2008. évi rendkívüli nyugdíjkorrekció által történő emelésének megítélésekor.

44. *Írország* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy igazolható a női nyugdíjasok hátrányban részesítése

nyugdíjuk évenkénti emelésekor, ha az egy olyan szociál- vagy gazdaságpolitikai cél eléréséhez szükséges és arra alkalmas, amely független a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetéstől. Amennyiben egy tagállam a 79/7 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének a) pontjára hivatkozik, a hátrányban részesítés igazolható a női nyugdíjasokra vonatkozó alacsonyabb nyugdíjkorhatárral és/vagy ellátásra való jogosultságuk hosszabb tartamával.

45. Jogfelfogásának alátámasztására Írország utal arra, hogy a szociális segélyre vonatkozó szabályok keretei között – adott esetben összetett kritériumok és megkülönböztetések alapján – elkerülhetetlenül támogatják az ellátásban részesülők egyes csoportjait, míg másokat kizárnak. A Bíróság ítélkezési gyakorlatában számos olyan eset található, amelyben tagállami szabályozásokat hátrányos megkülönböztetés miatt támadtak meg, és a Bíróság úgy határozott, hogy a nemzeti jogban előírt kritériumok jogszerű cél által igazolhatók. Habár a költségvetési megfontolások önmagukban nem igazolhatják a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetést, a Bíróság elismerte, hogy jogszerű célnak számít a közkiadások helyes kezelése biztosításának szükségessége. Írország álláspontja szerint a tagállamok számos jogszerű szociál- és gazdaságpolitikai célt – ilyen többek között a korlátozott közpénzek különböző csoportok közötti felosztása és a közkiadások helyes kezelése – követnek a költségvetés megállapítására vonatkozó évenkénti eljárás keretei között, a korlátozott közpénzek felhasználásakor. Ennek kapcsán a tagállamok igen széleskörű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek. Hasonlóképpen, ha időről időre időszerű az összegek korrekciója, egyszerűbb átalány-emeléseket végrehajtani, mint minden egyes személy számára kiszámolni egy pontos százalékos arányt. Jelen esetben a nemzeti bíróság négy kategóriába sorolta be a nyugdíjakat. Ám ezeket teljesen másként is lehetne csoportosítani. Az ír kormány álláspontja szerint a nemzeti közigazgatásra fordított költségeket rendkívül megemelné, ha minden szabályozás kapcsán statisztikai elemzést kellene végezni a férfiak és nők közötti arányról, mielőtt egy átalány-emelést előírhatnának.

46. Végezetül Írország megállapítja, hogy Ausztriában valószínűleg eltérő nyugdíjkorhatár van érvényben a férfiak és a nők számára. Amennyiben ez a helyzet, Ausztria adott esetben hivatkozhat a 79/7 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének a) pontjára. Ennek alapján Ausztria jogosult a férfiak és a nők tekintetében eltérő szabályozást hozni, amennyiben ez „szükségszerűen" összekapcsolódik az eltérő nyugdíjkorhatárral.

47. A *Bizottság* javaslata értelmében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy nem igazolható a női nyugdíjasoknak a nyugdíjuk évenkénti emelése során történő hátrányban részesítése az alacsonyabb nyugdíjkorhatárral

vagy a női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartamával vagy azzal, hogy a társadalombiztosítási jogi minimáljövedelem-küszöb (kompenzációs pótlék küszöbe) aránytalanul emelkedett, ha a társadalombiztosítási jogi minimáljövedelem biztosításáról (kompenzációs pótlék) szóló rendelkezések a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének, valamint a vele közös háztartásban élő házastársa jövedelmének a beszámítását írják elő, miközben más nyugdíjasok esetében a nyugdíjemelésre a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének vagy a házastársa jövedelmének beszámítása nélkül kerül sor.

48. Ami a női nyugdíjasok alacsonyabb nyugdíjkorhatárán vagy az ellátásra való jogosultságuk hosszabb tartamán alapuló eltérő bánásmódot illeti, a Bizottság utal arra, hogy a megszerzett biztosítási időt már a nyugdíj kiszámításánál figyelembe vették, és nem vehető második alkalommal figyelembe. Ami a nők átlagosan hosszabb várható élettartamát illeti, a Bizottság arra hivatkozik, hogy ez elfogadhatatlan igazolási ok, mivel a várható élettartam tipikusan a nemekhez köthető különbség. Ezenfelül kérdéses, hogy a kompenzációs pótlék küszöbe emelésére vonatkozó jogszerű célkitűzés pontosan miből áll. Végezetül a Bizottság utal arra, hogy a Bíróság elismeri ugyan a tagállamok mérlegelési jogkörét a szociális biztonsági rendszerek területén, azonban szigorúan ragaszkodik a szociálpolitikai cél szükségességéhez és alkalmasságához.

VI – A jogkérdésről

A – *Előzetes észrevételek*

1. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának uniós jogi alapjai

49. A férfiak és nők egyenlőségének elve[9] a munkahelyen az európai munkajogban központi helyet foglal el.[10] A férfival és nővel szembeni egyenlő bánásmód elvét a munka

9 – Európában a férfiakkal és nőkkel szembeni egyenlő elbánás elvének részletes kifejtéséről lásd McCrudden, C./Prechal, S., *The Concepts of Equality and Non-Discrimination in Europe: A practical approach*, az Európai Bizottság Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóságának jelentése, 2009.

10 – Ebben az értelemben Krimphove, D., *Europäisches Arbeitsrecht*, München 1996, 140. o.

világában a nemzetközi munkajog szintjén a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 1951. június 29-i, a férfi és a női munkaerőnek egyenlő értékű munka esetén járó egyenlő díjazásáról szóló, 100. számú – számos tagállam által ratifikált – egyezménye rögzíti. Ami különösen az Európai Unió munkajogát illeti, a munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló közösségi charta[11] 16. pontja – amelyre utal mind az EU-Szerződés preambuluma, mind az EK 136. cikk (1) bekezdése – említi az egyenlő bánásmód követelményét és a férfiak és nők esélyegyenlőségének fejlesztését. Ezenfelül az elsődleges jog az EK 2. és 3. cikkben általános célként előírja, hogy elő kell mozdítani a férfiak és nők egyenlőségét. A Bíróság továbbá állandó ítélkezési gyakorlatában e szabály alapvető jelentőségét azáltal hangsúlyozta, hogy azt a közösségi jog alapvető szabályának[12] nevezte.

50. Az uniós jogalkotó kezdetben csak a díjazás tekintetében iktatott be jogilag kötelező szabályt az elsődleges jogba – nevezetesen az EK 141. cikkbe (EUMSZ 157. cikk) – a két nem munkavállalóival szembeni egyenlő bánásmódra vonatkozóan. E rendelkezés minden tagállamot arra kötelez, hogy biztosítsa, „a férfiak és a nők egyenlő vagy egyenlő értékű munkáért egyenlő díjazást kapjanak". A Bíróság ebből időközben értelmezés útján a hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó átfogó jogot alakított ki. Mivel azonban e rendelkezés kizárólag a díjazással kapcsolatos tényállásokra vonatkozik, és nem általánosságban szabályozza a nemek egyenlőségét a munka világában, az uniós jogalkotó a múlt század '70-es évei óta számos jogszabályban foglalkozott egyre intenzívebben a férfiak és nők egyetemes egyenlő bánásmódjával, miközben olyan szociális jogi kérdéseket is szabályozott, mint például a munkavállalóknak a szociális biztonsági ellátásokhoz való jogosultsága.[13] Az elfogadott jogszabályok közé tartozik a jelen ügy szempontjából releváns 79/7 irányelv, amely a munka világának speciális szociális jogi oldalát fedi le, és ezért némiképpen

11 – A munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló közösségi charta 16. pontja értelmében: „Biztosítani kell a férfiakkal és nőkkel szembeni egyenlő bánásmódot. Fejleszteni kell a férfiak és nők esélyegyenlőségét. E célból mindenütt, ahol szükséges, meg kell erősíteni azon intézkedéseket, amelyekkel a férfiak és nők közötti egyenlőség érvényesítését mindenekelőtt a munkához jutás lehetősége, a munkabér, a munkakörülmények, a szociális védelem, az általános és szakképzés, valamint a szakmai előrelépés tekintetében biztosítják. Fejleszteni kell azon intézkedéseket is, amelyek lehetővé teszik a férfiak és nők számára, hogy szakmai és családi kötelezettségeiket jobban összhangba tudják egymással hozni."

12 – Lásd alapvetően a 43/75. sz. Defrenne („Defrenne II")-ügyben 1976. április 8-án hozott ítélet (EBHT 1976., 455. o.) 12. pontját, a 149/77. sz. Defrenne („Defrenne III")-ügyben 1978. június 15-én hozott ítélet (EBHT 1978., 1365. o.) 26. és 27. pontját, a 152/84. sz. Marshall-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet (EBHT 1986., 723. o.) 36. pontját, a 262/84. sz. Beets-Proper-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet (EBHT 1986., 773. o.) 38. pontját, továbbá a C-343/92. sz., Roks és társai ügyben 1994. február 24. hozott ítélet (EBHT 1994., I-571. o.) 36. pontját, a C-226/98. sz. Jørgensen-ügyben 2000. április 6-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-2447. o.) 39. pontját, a C-187/00. sz. Kutz-Bauer-ügyben 2003. március 20-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-2741. o.) 60. pontját és a C-4/02. és C-5/02. sz., Schönheit és Becker egyesített ügyekben 2003. október 23-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-12575. o.) 85. pontját.

13 – Lásd Prechal, S., „Access to equality: An introduction", *Access to equality between men and women in the European Community*, Brüsszel 1993, 1. és azt követő oldalt, és Bieback, K.-J., *Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts*, Baden-Baden 1997, 22. és azt követő oldalt. Ahogy azt Bieback, K.-J., *Europäisches Sozialrecht*, 5. kiadás, Baden-Baden 2010, 535. o., 1. pontban kifejti, a normál díjazást mindazonáltal csak nehezen lehet megkülönböztetni a szociális biztonság foglalkoztatási rendszereinek ellátásaitól, és ezeket pedig csak nehezen lehet megkülönböztetni a törvényileg szabályozott/állami rendszerektől, különösen mivel a foglalkoztatási rendszerek gyakran erősen függnek az állami rendszerektől, és azok nélkül értelmesen nem szabályozhatók.

kiegészíti az EK 141. cikk előírásait. Nem utolsósorban a szociális biztonsághoz kapcsolódó rendelkezéseinek kiegészítő funkciója alapján, valamint a munka- és szociális jog területén akkoriban még elégtelen uniós hatáskörök miatt alapozták a 79/7 irányelvet az EK 308. cikkben (EUMSz 352. cikk) foglalt általános kiegészítő hatáskörre.

Chartájának 21. és 23. cikkeiben való rögzítése[15] által nyert. E rendelkezések egyrészt megtiltják a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetést, másrészt arra kötelezik az Uniót és annak tagállamait, hogy az uniós jog végrehajtása során biztosítsák minden területen a két nem egyenlőségét.

2. A közvetett hátrányos megkülönböztetések belefoglalása

51. Időközben azonban e tekintetben alapvető változás állt be az európai szociális jog területén, mivel az Unió az Amszterdami Szerződés és az EK 13. cikk (EUMSz 19. cikk), valamint az EK 136. és azt követő cikk (EUMSz 151. és azt követő cikk) hatályba lépését követően széleskörű szabályozási hatáskörrel rendelkezik a szociális biztonság egésze és a hátrányos megkülönböztetés joga tekintetében,[14] amely lehetővé tette számos jogszabály elfogadását. Ezen összefüggésben nem feledkezhetünk meg azon végleges megerősítésről, amelyet a férfiak és nők egyenlőségének elve az Európai Unió Alapjogi

52. Maga a 79/7 irányelv hatályba lépése óta változatlan maradt. Mivel a közvetlen hátrányos megkülönböztetéseket a nemzeti szociális jogrendekben már javarészt megszüntették, gyakorlati jelentősége mindenekelőtt a – 4. cikk (1) bekezdésében kifejezetten említett – közvetett hátrányos megkülönböztetések tilalmának van.[16] A nemi alapon történő közvetett hátrányos megkülönböztetés gyanúja merül fel a jelen jogvita tárgyát képező nemzeti szabályozásban is, kiváltképp, mert a kérdést előterjesztő bíróság adataiból kivehető, hogy főként nőkből áll azon kisnyugdíjasok

14 – Lásd a C-236/09. sz., Association Belge des Consommateurs Test-Achats és társai ügyben 2011. március 1-jén hozott ítélet (EBHT 2011., I-773. o.) 18. és azt követő pontját. Lásd Schiek, D., *Europäisches Arbeitsrecht*, 3. kiadás, Baden-Baden 2007, 220. o., és Galantino, L., *Diritto comunitario del lavoro*, Torinó 2000, 46. és azt követő o.

15 – HL 2010., C 83., 389. o.

16 – Lásd Krimphove, D., a fenti 10. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 140. o., Haverkate, G./Huster, S., *Europäisches Sozialrecht – Eine Einführung*, Baden-Baden 1999, 701. pont, 399. o., akik arra utalnak, hogy a 79/7 irányelv a – 4. cikk (1) bekezdésében kifejezetten is említett – közvetett hátrányos megkülönböztetés területén bír gyakorlati jelentőséggel.

csoportja, akik nem részesülnek a rendkívüli nyugdíjemelésben, habár e szabályozás kifejezetten nem hivatkozik a nemre egy esetleges megkülönböztetés kritériumaként.

53. Mindenekelőtt azonban azt kell tisztázni, hogy a 79/7 irányelv hatálya egyáltalán kiterjed-e valamely nyugdíj nemzeti jogban előírt korrekciójára. Ez az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés tárgya. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés lényege, hogy a férfiak és nők eltérő érintettségére tekintettel – feltételezve az objektív igazolhatóság hiányát – a 79/7 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése által tiltott, nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés áll-e fenn. Előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság azt szeretné tudni, hogy igazolható-e azon pénzügyi hátrány, amelyet a nyugdíjasok egy csoportja azáltal szenved el, hogy nála – a nyugdíjasok más csoportjától eltérően, amelyre ez a szabályozás nem alkalmazandó – az egyéb saját jövedelmet, valamint a vele közös háztartásban élő házastárs jövedelmét is beszámítják. Az átláthatóság érdekében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a fent megadott sorrendben vizsgáljuk.

54. Elővigyázatosságból azt kell válaszolni az osztrák kormány kifogására, miszerint az osztrák Verfassungsgerichtshof már megalapozatlannak ítélte a kérdést előterjesztő bíróság kételyeit a vita tárgyát képező nemzeti szabályozásnak az alkotmányjogilag biztosított, a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés tilalmát is magában foglaló egyenlőség elvével való összeegyeztethetősége tekintetében, hogy ez a körülmény semmiféle hatással nem bír a jelen előzetes döntéshozatali eljárásra, mivel itt kizárólag azon kérdés vizsgálatáról van szó, hogy e szabályozás ellentétes-e az uniós joggal. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében az uniós jog elsőbbségének biztosítása érdekében az említett együttműködési rendszer működése azt igényli, hogy a nemzeti bíróság – az eljárás általa megfelelőnek tartott bármely pillanatában, és akár az alkotmányosság vizsgálatára irányuló közbenső eljárást követően is – szabadon fordulhasson a Bírósághoz az általa szükségesnek tartott bármely kérdéssel előzetes döntéshozatal céljából.[17]

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

55. Amint az a kérdést előterjesztő bíróság által benyújtott megállapításokból kiderül, az alapeljárás felei között nem vitatott, hogy az alapeljárás felperese, mint nyugdíjas a 79/7 irányelv személyi hatálya alá tartozik, és a vita tárgyát képező szabályozások is alapvetően annak tárgyi hatálya alá tartoznak. A felek

17 – Lásd a C-188/10. és C-189/10. sz., Melki és Abdeli egyesített ügyekben 2010. június 22-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-5667. o.) 52. pontját.

között ellenben vitatott, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer jogában előírt rendszerére (valorizáció) is kiterjed-e a hátrányos megkülönböztetésnek a 79/7/EGK irányelv 4. cikkének (1) bekezdése szerinti tilalma.[18]

56. Az előzetes döntéshozatali eljárás részvevői közül úgy tűnik, egyedül Írország képvisel eltérő álláspontot a 79/7 irányelvnek az alapügyre vonatkozó tárgyi hatálya tekintetében. Ezen okból érvelésemben külön ki fogok térni e szempontra. E célból először azt a kérdést kell megvizsgálni, hogy a vita tárgyát képező nyugdíjkorrekció törvényileg szabályozott olyan rendszer-e, amely védelmet nyújt a 79/7 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében foglalt kockázatok egyike ellen. Amint arról a Bíróság már határozott, egy ellátás csak akkor tartozik ezen irányelv hatálya alá, ha a felsorolt kockázatok valamelyike ellen nyújtott védelem törvényileg szabályozott rendszerébe tartozik, ilyen rendszer része, vagy azonos céllal rendelkező szociális segély egyik formája.[19] Más szavakkal, az ellátásnak közvetlenül és hatékonyan kell összefüggnie a 3. cikk (1) bekezdésében felsorolt kockázatok valamelyike ellen nyújtott védelemmel.[20]

57. Ennek kapcsán meg kell állapítani, hogy az irányelv e rendelkezése kifejezetten felsorolja többek között az „idős kori kockázatokat". Az ilyen kockázatok ellen nyújtott védelemre vonatkozó törvényileg szabályozott rendszerekhez tartozik kétségkívül elsősorban az öregségi nyugdíj, amely az alapeljárás felperesét a törvény erejénél fogva megilleti. Szükségképpen ide tartoznak azonban az öregségi nyugdíj olyan rendszeres emelései is, mint az itt szereplő nyugdíjkorrekció, amely a kérdést előterjesztő bíróság által megadott adatok[21] értelmében azt a célt szolgálja, hogy megőrizze a nyugdíjak értékét, és fenntartsa a vásárlóerejüket, különösen mivel az osztrák kormány által benyújtott érvelés[22] értelmében az ilyen intézkedések jogalkotói célja az, hogy a kedvezményezetteknek az idős korhoz tipikusan kapcsolódó kockázat, nevezetesen az idős kori szegénység ellen nyújtson védelmet. A mindenkori fogyasztói árindex korrekciója révén ugyanis meg kell akadályozni, hogy a létfenntartáshoz szükséges jövedelem illetve annak vásárlóereje csökkenjen. Az irányelv értelmezése tekintetében tehát lényegtelen, hogy szövege nem említi a nyugdíjkorrekciókat, kiváltképp mert az irányelv 3. és 4. cikkének értelme és célja olyan értelmezés mellett szól, amely alapján az ilyen nyugdíjkorrekciók is az irányelv tárgyi hatálya alá tartoznak. Csak nehezen képviselhető ugyanis az, hogy lényeges különbség áll fenn az öregségi nyugdíj és annak utólagos korrek-

18 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 7. oldalát.

19 – Lásd a 150/85. sz. Drake-ügyben 1986. június 24-én hozott ítélet (EBHT 1986., 1995. o.) 21. pontját, a C-243/90. sz. Smithson-ügyben 1992. február 4-én hozott ítélet (EBHT 1992., I-467. o.) 12. pontját és a C-63/91. és C-64/91. sz., Jackson és Cresswell egyesített ügyekben 1992. július 16-án hozott ítélet (EBHT 1992., I-4737. o.) 15. pontját.

20 – Lásd a C-228/94. sz. Atkins-ügyben 1996. július 11-én hozott ítéletet (EBHT 1996., I-3633. o.). Lásd Egger, J., *Das Arbeits- und Sozialrecht der EU und die österreichische Rechtsordnung*, 2. kiadás, Bécs 2005, 323. o.

21 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 16. oldalát.

22 – Lásd az osztrák kormány írásbeli észrevételeinek 18. oldalát.

ciója között, mivel a korrekció végül is csak az eredeti összeg újraszámítása. Amint azt a Bizottság[23] helytállóan kifejti, a nyugdíjemelés – mint az értékállóság biztosítására szolgáló törvényi intézkedés – nem más, mint egy meghatározott évben a nyugdíjszámítás egyik módja.

58. E tézis mellett nemcsak az szól, hogy az eredetileg havi nyugdíjként megítélt összeg kiszámítási alapként szolgál a százalékos emeléshez. Ezenfelül figyelembe kell venni azt is, hogy az öregségi nyugdíj eredeti funkciója, azaz az idős kori kockázatok ellen nyújtott védelem a korrekciót követően is változatlan marad. Az utólagos korrekció által a nyugdíjas jogosultágának – az Írország által állítottakkal ellentétben[24] – nem változik a jogi természete. A nyugdíjemelés rendszere így közvetlenül és hatékonyan összekapcsolódik a 3. cikk (1) bekezdésében felsorolt kockázatok egyike ellen nyújtott védelemmel. Helytelen az Írország által felállított, az egyesült királyságbeli jövedelemtámogatási rendszerrel (Income Support) történő összehasonlítás, amely a Jackson és Cresswell egyesített ügyekben[25] a vizsgálat tárgyát képezte, mivel az a jövedelemtámogatás olyan ellátás volt, amely egyértelműen az alacsony keresettel rendelkezők szociális segélyének jellegét hordozta magán. Meghatározott személyes helyzetekben adták ezt olyan személyeknek, akiknek nem volt elegendő pénzük arra, hogy a nemzeti jog értelmében szükségleteiket fedezzék. Következésképpen a Bíróság azt is megállapította, hogy a 79/7 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése nem alkalmazható ilyen ellátásokra.[26] Az alapügyben azonban semmiképpen sem ez a helyzet. A jelen jogvitában szereplő nyugdíjkorrekció esetében sokkal inkább – mint ahogy arra már az elnevezés is utal – az eredeti nyugdíjösszeg utólagos módosításáról van szó, amelynek célja a változó körülmények figyelembevétele.

59. Ennekmegfelelőenazösszegkorrekcióját– az öregségi nyugdíj eredeti megállapításához hasonlóan – szintén az irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „juttatások kiszámításaként" kell érteni. Egy ettől eltérő megközelítés végül is oda vezetne, hogy vagy joghézag meglétét feltételeznénk az irányelvben, vagy azt, hogy az uniós jogalkotó az öregségi nyugdíj első megállapításának keretei között meg akarta tiltani a férfiak és nők közötti hátrányos megkülönböztetést, ám a későbbi évenkénti korrekciók esetén már nem. Az irányelv első preambulumbekezdésben

23 – Lásd a Bizottság írásbeli észrevételeinek 18. pontját.

24 – Lásd Írország írásbeli észrevételeinek 37. és azt követő pontját.

25 – A (fenti 19. lábjegyzetben hivatkozott) Jackson és Cresswell egyesített ügyekben hozott ítélet.

26 – Uo. 22. pont.

említett céljára tekintettel – miszerint érvényesíteni kell az egyenlő bánásmód elvét a szociális biztonság területén – egy ilyen következtetés nem képviselhető. Ebből következik, hogy Írország érvelését el kell utasítani.

60. Mindezekre tekintettel a 79/7/EGK irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszerről szóló jogszabályokban előírt rendszere (valorizáció) is a hátrányos megkülönböztetés e rendelkezés (1) bekezdése szerinti tilalma alá esik.

C – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

1. Általános megjegyzések

61. Amint azt valamennyi eljárási résztvevő helytállóan kifejti, a tagállamok a szociálpolitika területén széleskörű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, mégpedig a szociális védintézkedések módja és azok végrehajtásának konkrét részletei tekintetében.[27] E mérlegelési jogkör azonban nem korlátlan, hiszen az uniós jog a tagállamok számára alapvető korlátokat állít fel, amelyeket a jogalkotás során figyelembe kell venniük. A 79/7 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében ilyen korlátnak számít.[28] Ezen irányelvi rendelkezés megtilt ugyanis minden, nemi alapon történő közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést különböző olyan esetekben, amelyek összefüggésben állnak a szociális biztonsági ellátások biztosításával. Miután fent már megállapítottuk, hogy a vita tárgyát képező nyugdíjkorrekció az ezen előírás értelmében vett „juttatások kiszámításának" tekintendő, a következőkben azt kell megvizsgálni, hogy az alapügyben fennáll-e hátrányos megkülönböztetés.

2. Semlegesen megfogalmazott szabályozás

62. A közvetlen hátrányos megkülönböztetés, mint már utaltunk rá, kezdettől fogva kizárt, mivel a nemre történő külön utalás nélkül a nyugdíjemelés minden nyugdíjas

27 – Lásd a C-8/94. sz. Laperre-ügyben 1996. február 8-án hozott ítélet (EBHT 1996., I-273. o.) 18. pontját, a C-317/93. sz. Nolte-ügyben 1995. december 14-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-4625. o.) 33. pontját, a C-226/91. sz. Molenbroek-ügyben 1992. november 19-én hozott ítélet (EBHT 1992., I-5943. o.) 15. pontját és a C-229/89. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 1991. május 7-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-2205. o.) 19. pontját.

28 – Lásd a C-167/97. sz., Seymour-Smith és Perez ügyben 1999. február 9-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-623. o.) 74. és 75. pontját, a (fenti 10. lábjegyzetben hivatkozott) Kutz-Bauer-ügyben hozott ítélet 55–57. pontját, a C-77/02. sz., Steinicke-ügyben 2003. szeptember 11-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-9027. o.) 63. pontját és a C-385/05. sz., Confédération générale du travail és társai ügyben 2007. január 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-611. o.) 28. és 29. pontját.

számára biztosított. Ezt a megállapítást az eljárás részvevőinek egyike sem vitatja.

63. A vita tárgyát képező nemzeti rendelkezések, amelyekre e szabályozás épül, mindenesetre nem nyilvánvalóan célozzák egy meghatározott nemhez tartozó személyek csoportjának hátrányban részesítését. A 2008. évi nyugdíjkorrekciós rendszer sokkal inkább a nyugdíjasoknak több kategóriába történő besorolásán alapul, amelyeket a nyugdíj mértéke szerint különböztetnek meg egymástól, és amelyek ennek megfelelően eltérően magas – százalékban vagy átalányösszegben megadott – korrekciókon esnek át. Az osztrák Verfassungsgerichtshofnak az osztrák kormány által érvelésében hivatkozott, a 2008. évi nyugdíjkorrekció alkotmányosságával kapcsolatos 2009. szeptember 24-i ítéletéből az derül ki, hogy az osztályozás a „szociális csoportosítás" elvén alapul, és eredetileg az osztrák kormány és a nyugdíjasok e tagállambeli érdekképviselete, az Österreichischer Seniorenrat (Osztrák Időskori Tanács) közötti megállapodásra vezethető vissza. Amikor e reform keletkezéstörténetére és a hátterében álló mérvadó megfontolásokra utal, az osztrák kormány végül is a nyugdíjak korrekciója kapcsán pusztán saját mérlegelési jogkörére hivatkozik. Végeredményben mindenesetre meg kell állapítani, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében „semlegesen megfogalmazottak"[29] a vita tárgyát képező azon nemzeti rendelkezések, amelyeken e szabályozás alapul, és ezzel valójában teljesül is a közvetett hátrányos megkülönböztetés megállapításához szükséges első feltétel.

64. A közvetett hátrányos megkülönböztetés meglétét kell tehát megvizsgálni. Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a 79/7 irányelv 4. cikke (1) bekezdése szerinti hátrányos megkülönböztetés akkor áll fenn, ha valamely – semleges formában megfogalmazott – nemzeti intézkedés ugyan nem hivatkozik közvetlenül a nemre, ténylegesen azonban a nemek egyike képviselőinek sokkal nagyobb arányára hátrányos, kivéve ha ezt az eltérő bánásmódot olyan objektív tényezők igazolják, amelyeknek semmi közük a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéshez.[30] Ez akkor igaz, ha a választott eszközök azon tagállam szociálpolitikájának törvényes célját szolgálják, amelynek jogsza-

29 – Egger, J., a fenti 20. lábjegyzetben hivatkozott i.m. 323. oldalán kifejtett álláspontja értelmében a szabályozás által alkalmazott semleges jellemzőként a „részmunkaidő" vagy a „csekély foglalkoztatás" jöhet szóba. Ugyanígy gondolja Galantino, L., a fenti 14. lábjegyzetben hivatkozott i.m. 194. oldalán. Prechal, S., „Combatting indirect discrimination in community law context", *Legal issues of european integration*, 1993/1, Amszterdam, 84. és azt követő oldalán megfogalmazott felfogása értelmében a közvetett hátrányos megkülönböztetést elfedni képes semleges jellemzőként használhatók még például a „korhatárok" (mivel a nők egy bizonyos kortól kezdve a gyermekneveléssel vannak elfoglalva), a „részmunkaidős foglalkoztatás" (mivel a háztartásbeli kötelezettségek nem engedik meg a nők számára, hogy teljes munkaidőben dolgozzanak), a „képzési követelmények" (mivel a nők ritkábban tehetnek szert magasabb képzettségre), a „fizikai állapot", a „földrajzi mobilitás", stb.

30 – Lásd a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Jørgensen-ügyben hozott ítélet 29. pontját, a C-322/98. sz. Kachelmann-ügyben 2000. szeptember 26-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-7505. o.) 23. pontját, a C-25/02. sz. Rinke-ügyben 2003. szeptember 9-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-8349. o.) 33. pontját, a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 67. pontját, és a C-313/02. sz. Wippel-ügyben 2004. október 12-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-9483. o.) 43. pontját.

bályairól szó van, és e cél elérésére alkalmasak és ahhoz szükségesek.[31]

65. E fogalomnak megfelelően az idevágó problémaköröket a következő sorrendben kell megvizsgálni: először meg kell állapítani, hogy fennáll-e a nemek közötti eltérő bánásmód. Amennyiben erre igen a válasz, ezt követően azt kell megvizsgálni, hogy mindez igazolható-e.[32]

3. A nők és férfiak közötti eltérő bánásmód

66. Azon kritériumokkal egyezően, amelyeket a Bíróság a közvetett hátrányos megkülönböztetés bizonyítása céljából fejlesztett ki, a következőkben azt kell megvizsgálni, hogy a vita tárgyát képező szabályozás „hátrányosabban érinti-e”[33] a női, mint a férfi nyugdíjasokat. Ebben az összefüggésben mindenesetre utalni kell arra, hogy a Bíróság önmagában nem akármilyen eltérő bánásmódot tekint a tényállásnak megfelelőnek. Az ítélkezési gyakorlat közelebbi vizsgálatából sokkal inkább az derül ki, hogy a Bíróság a releváns eltérő bánásmód elismerése elé azt a feltételt állítja, hogy az átlépjen egy meghatározott jelentőségi küszöböt,[34] ami akkor következik be, ha az egyik nem képviselőiből „lényegesen több”,[35] illetve „ténylegesen százalékos arányban jóval több”[36] részesül hátrányban, mint a másikéból.

67. Annak megállapítására, hogy az alapügyben az ítélkezési gyakorlat értelmében valóban „lényegesen nagyobb arányban”[37] érinti-e a kedvezőtlen szabályozás a női, mint a férfi nyugdíjasokat, csak olyan tények értékelését követően kerülhet sor, amelyek vizsgálata – a szükséges szorosabb kapcsolat és az egyedi körülmények ismerete alapján – elsősorban a nemzeti bíró feladata. A Bíróság az uniós jog értelmezése során csak azon tényállás-ismertetésre támaszkodhat, amely az előzetes

31 – Lásd a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Roks-ügyben hozott ítélet 33. és 34. pontját, a (fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott) Nolte-ügyben hozott ítélet 28. pontját és a (fenti 25. lábjegyzetben hivatkozott) Laperre-ügyben hozott ítélet 14. pontját. Thüsing, G., *Europäisches Arbeitsrecht*, 69. o., 5. o. arra utal, hogy a közvetett hátrányos megkülönböztetés intézménye, amelynek értelmében egy látszólag semleges előírás, feltétel vagy gyakorlat egy bizonyos jellemzővel rendelkező személyt más személyekkel szemben hátrányos helyzetbe hoz, és ezen előírás, feltétel vagy gyakorlat törvényes cél által objektíve nem igazolható, és a cél elérésére irányuló eszközök nem megfelelők és szükségesek (lásd a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78 tanácsi irányelv 2. cikke (2) bekezdésének definícióját), először a szolgáltatás szabadsága kapcsán fejlődött ki, mielőtt a 96/80. sz. Jenkins-ügyben 1981. március 31-én hozott ítéletben (EBHT 1981., 911. o.) átvitték azt a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetésre.

32 – Lényegében megegyezik a Haverkate, G./Huster, S., a fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott i.m. 701. pont, 399. oldalon javasolt vizsgálati módszerrel.

33 – Lásd a (fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott) Seymour-Smith és Perez ügyben hozott ítélet 52. pontját, valamint a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 69. pontját.

34 – Ebben az értelemben lásd Steiner, J., „The principle of equal treatment for men and women in social security”, *Sex equality law in the European Union*, 123. o., 69. lábjegyzet, aki utal arra, hogy a Bíróság még nem állapította meg azon küszöböt, amelytől kezdve egy szabályozás hatása aránytalannak tekinthető, habár a százalékos arányok lényeges eltérése, úgy tűnik, szükséges ehhez.

35 – Lásd a C-411/96. sz., Boyle és társai ügyben 1998. október 27-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-6401. o.) 76. pontját, a C-333/97. sz. Lewen-ügyben 1999. október 21-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-7243. o.) 34. pontját és a C-537/07. sz. Gómez-Limón-ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-6525. o.) 54. pontját.

36 – Lásd a 30. lábjegyzetben felsorolt ítélkezési gyakorlatot.

37 – Lásd a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 71. pontját.

döntéshozatalra utaló végzésben és a Bírósághoz benyújtott írásbeli észrevételekben szerepel.[38]

68. A lényeges tényeket már az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés összefoglalja. Kiegészítésképpen a kérdést előterjesztő bíróság előzetes döntéshozatalra utaló végzésében kifejti, hogy álláspontja szerint a 2008. évi nyugdíjkorrekció az érintett nyugdíjasokkal szemben eltérő bánásmódot tartalmaz annyiban, amennyiben a kompenzációs pótlék küszöbe (747 euró) alatti nyugdíjakat csak 1,7%-kal, míg a 747 euró és 2160 euró közötti nyugdíjakat nagyobb mértékben emelték. Az alapeljárásban bemutatott statisztikai adatok tanúsága szerint az ASVG alapján összesen 1 325 762 személy (ebből 614 293 férfi és 711 469 nő) részesült saját kereső tevékenysége alapján nyugdíjban (saját jogú nyugdíj). A nyugdíjasok csoportján belül összesen 562 463 személy részesült legfeljebb havi 750 euró összegű nyugdíjban (úgynevezett kisnyugdíj), mely körben 408 910 nő és 153 553 férfi kapott legfeljebb ekkora összegű nyugdíjat. Ebből az következik, hogy a női nyugdíjasok csoportján belül a legfeljebb 750 euró összegű nyugdíjban részesülők aránya 57%. Ezzel szemben a férfi nyugdíjasok csoportján belül a kisnyugdíjban (legfeljebb havi 750 euróban) részesülők aránya 25%. A 2008. évi nyugdíjkorrekció által hátrányosan érintett nők százalékos aránya tehát végeredményben körülbelül 2,3-szer magasabb a férfiakénál.[39]

69. A kérdést előterjesztő bíróság adatai értelmében a jelen ügyben – tekintettel arra, hogy a Bíróság eddig semmiféle alsó határt nem húzott meg a közvetett hátrányos megkülönböztetés megállapításának feltételeként – szükséges volt feltenni a kérdést: a női nem lényegesen nagyobb mértékben érintett-e hátrányosan az uniós jog szerinti, nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés értelmében? Egyet kell érteni a kérdést előterjesztő bírósággal abban, hogy a Bíróság mindeddig lemondott arról, hogy kötelező küszöbértéket vagy egyáltalán meghatározott százalékos különbséget határozzon meg, amelytől kezdve fennáll a tényállásnak megfelelő eltérő bánásmód.[40] Nem vonható le pontos következtetés a Bíróság a 79/7 irány-

38 – Lásd a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 71. pontját, a (fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott) Molenbroek-ügyben hozott ítélet 12. pontját, a (fenti 19. lábjegyzetben hivatkozott) Jackson és Cresswell egyesített ügyekben hozott ítélet 3. pontját és a 30/85. sz. Teuling-ügyben 1987. június 11-én hozott ítélet (EBHT 1987., 2497. o.) 14. pontját.

39 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 10. oldalát.

40 – Ezt a véleményt osztja Prechal, S., a fenti 29. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 85. és azt követő oldalon is. A szerző álláspontja szerint azonban ez érthető, hiszen a Bíróságnak címzett előzetes döntéshozatal iránti kérelmek közül néhányban a kérdést előterjesztő bíróságok például már megállapították, hogy egy meghatározott intézkedés „többnyire nőket" érint, vagy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket úgy fogalmazták meg, hogy már vélelmezték az egyenlőtlen bánásmódot. Továbbá utal arra, hogy a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti hatáskörmegosztás értelmében utóbbi feladata az alapeljárás tényeinek értékelése. Ez ugyanakkor nem akadályozza meg a Bíróságot abban, hogy pontos felvilágosítást adjon számukra: *hogyan* is kell e tényeket értékelni.

elvvel kapcsolatos eddigi ítélkezési gyakorlatának vizsgálatából. Ezzel szemben az EK 141. cikkel kapcsolatos ítéletek, amelyekben a részmunkaidőben foglalkoztatottakat hátrányosan érintő szabályozásokról volt szó, tartalmaznak a hátrányban részesített nemhez kötődő konkrét százalékos arányokat. Így a Bíróság például a Hill és Stapleton ügyben[41] megállapította, hogy a „Clerical Assistants" 99,2%-a, akik részmunkaidős munkahelyen osztoztak, valamint egyébként valamennyi, a közszolgálatban részmunkaidős szerződés alapján alkalmazott munkavállaló 98%-a nő volt. A Schröder-ügyben[42] a részmunkaidős foglalkoztatottak aránya 95%-os volt, és a Voß-ügyben[43] a Land Berlin által részmunkaidőben foglalkoztatott tanítók mintegy 88%-a nő volt. Hasonló érvényes a Schönheit és Becker egyesített ügyekre,[44] amelyben Hessen tartományban a közigazgatásban a női részmunkaidős foglalkoztatottak aránya körülbelül 87,9% volt.

70. E példák biztosan nem teljesen lényegtelenek a 79/7 irányelv értelmezése szempontjából. Végül is azonban nem adhatnak – amint azt az osztrák kormány is kifejezetten beismeri – teljes mértékig tájékoztatást arról, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében mely százalékos aránytól kell feltételezni a releváns eltérő bánásmód fennálltát. Egy ilyen eljárás nem is felelne meg az ilyen értelmezési feladat komplexitásának, hiszen mind a releváns jogi, mind ténybeli elemek ügyről ügyre lényegesen eltérhetnek egymástól. Általánosságban aligha lesz lehetséges határozott százalékos értéket megadni, mivel emellett az abszolút számok és az adott hatás intenzitása is lényeges.[45] Ezért számomra elengedhetetlennek tűnik, hogy az ügyeket egyenként ítéljék meg, ahogy azt a Bíróság értelmezési hatásköre gyakorlásának keretei között eddig minden egyes ügyben tette.

71. Mindazonáltal nem meggyőzőek az osztrák kormánynak[46] a nemek százalékos érintettségének az alapulvétele elleni kifogásai. Amikor óva int a szociálpolitika kialakítására vonatkozó tagállami autonómia elvesztésétől, először is azt nem veszi figyelembe, hogy e szempontnál kizárólag arról a logikus módon előre tisztázandó kérdésről van szó, hogy fennáll-e a nemek közötti eltérő bánásmód, amely még semmi véglegeset nem mond a tiltott hátrányos megkülönböztetés meglétéről. Amint az a Bíróság már hivatkozott állandó ítélkezési gyakorlatából tisztán kiolvasható, csak akkor áll fenn tiltott hátrányos megkülönböztetés, ha a kérdéses intézkedés nem igazolható a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív

41 – A C-243/95. sz., Hill és Stapleton ügyben 1998. június 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-3739. o.).

42 – A C-50/96. sz. Schröder-ügyben 2000. február 10-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-743. o.).

43 – A C-300/06. sz. Voß-ügyben 2007. december 6-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-19573. o.).

44 – A (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker ügyben hozott ítélet 35. pontja.

45 – Ebben az értelemben Haverkate, G./Huster, S., a fenti 16. lábjegyzetben i.m., 706. pont, 400. o.

46 – Lásd az osztrák kormány írásbeli észrevételeinek 22. pontját.

okokkal.[47] Másodsorban azt nem veszi figyelembe, hogy a mind a Szerződésekben, mind a Bíróság ítélkezési gyakorlatában elismert, a szociálpolitika területére vonatkozó tagállami szabályozási hatásköröket, mint már kifejtettük, korlátozza többek között az egyenlő bánásmód elve is. Helytállóan hangsúlyozta ezért mindig a Bíróság, hogy e hatáskörök igénybe vétele nem vezethet oda, hogy az uniós jog ilyen nagy horderejű elvét tartalmilag kiüresítsék.[48]

72. Ami az alapvető kérdést illeti, miszerint az alapügyben átlépték-e a jelentőségi küszöböt, azt az álláspontot képviselem, hogy végül is erre igennel kell felelni, hiszen azon női kisnyugdíjasok aránya, akiknek a nyugdíját csak 1,7%-kal emelték – összehasonlítva a 747 és 2160 euró közé eső nyugdíjakkal – több, mint kétszerese a férfi kisnyugdíjasokénak. Így a nők túlzott arányban képviseltetik magukat azon nyugdíjjogosultak között, akiknek a nyugdíját az osztrák állam csak csekély mértékben támogatja (a kompenzációs pótlék figyelembe vétele nélkül), amelyből már következtetni lehet az eltérő bánásmódra. Ezért számomra megalapozottnak tűnik a kérdést előterjesztő bíróság eltérő bánásmódra vonatkozó gyanúja.

73. Ez a következtetés helytálló, amennyiben kizárólag a nyugdíjemelés hatásaira összpontosítunk, és figyelmen kívül hagyjuk a kompenzációs pótlék előnyös hatásait, amelyekre az osztrák kormány érvelésében többször utal. Úgy tűnik, a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlatában[49] hajlik arra, hogy egy meghatározott szociálpolitikai intézkedés hatásainak vizsgálata során eltekintsen a biztonsági rendszer más, előnyös – a hátrányokat

47 – Ebben az értelemben Bieback, K.-J., *Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts*, a fenti 13. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 102. o., amely utal arra, hogy csak akkor állítható, hogy fennáll a hátrányos megkülönböztetés tilalmának megsértése, ha megvizsgálták, és elutasították az objektív igazoló okot. Ezért helytelen már akkor hátrányos megkülönböztetésről beszélni, ha csak eltérő hátrányos hatásokat állapítottak meg. A hiányzó igazolás feltétele hozzátartozik a hátrányos megkülönbözetés tilalmának tényállásához.

48 – Lásd a fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

49 – Lásd a C-262/88. sz. Barber-ügyben 1990. május 17-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-1889. o.) 34. pontját. Ebben a Bíróság azzal kapcsolatban nyilatkozik, hogy a nemzeti bíróságoknak hogyan kell eljárni azon kérdés vizsgálatakor, hogy az EK 141. cikk szerinti azonos díjazás elvét figyelembe vették-e a konkrét esetben. A Bíróság álláspontja szerint a bírósági ellenőrzés nehézkes lenne, és az EK 141. cikk gyakorlati hatékonysága csökkenne, ha az állami bíróságok kötelesek lennének értékelni és egymással összehasonlítani minden, a férfi vagy női munkavállalók számára egyedi esetekben biztosított különféle juttatásokat. A Bíróság álláspontja szerint csak akkor biztosított a hatékony ellenőrzést lehetővé tevő, valódi átláthatóság, ha az egyenlő díjazás elve minden férfi vagy női munkavállaló részére fizetett bér *minden egyes részére* érvényes.

kiegyenlítő – hatásainak figyelembe vételétől.[50] Ehelyett a Bíróság egyedül a konkrét és elkülönített intézkedés hatásaira koncentrál. Ez a megközelítés alapvetően nem teszi lehetővé, hogy az eltérő bánásmód vizsgálatának keretei között a nyugdíjemelés kiegészítéseképpen a kompenzációs pótlék hatásait is figyelembe vegyék. Kiváltképpen figyelmen kívül kell hagyni azt az osztrák kormány által a tárgyalás keretei között hangsúlyozott körülményt, hogy a jövedelmek a nemzeti adójog értelmében csak 1000 eurós összeg felett adóznak, amely állítólag a kisnyugdíjasok pénzügyi helyzetének a magasabb nyugdíjra jogosultakkal szembeni javításához vezet.

74. Nem kell azonban eldönteni, hogy e szemponthoz továbbra is ragaszkodunk-e. Hiszen végül is az alapügy értékelése szempontjából nem bír döntő jelentőséggel az, hogy melyik szemléletmódot követjük, mivel azok lényegében ugyanazon eredményhez vezetnek. Ezt az elkövetkezendőkben fogom bemutatni, amikor másodlagosan a kompenzációs pótlék hatásait bevonom a vizsgálatomba. Ha ugyanis a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett azon statisztikákat is felhasználjuk, amelyek arról nyújtanak tájékoztatást, hogy a kisnyugdíjasok csoportján belül hány személy nem rendelkezik a kompenzációs pótlék nyújtására vonatkozó jogosultsággal (például mert beszámítják nekik a közös háztartásban élő házastárs jövedelmét), és ezért nem részesül a 2008. évi nyugdíjkorrekció során a kompenzációs pótlék küszöbe emelésében, akkor arra az eredményre jutunk, hogy a női kisnyugdíjasok aránya lényegesen nagyobb.[51] Erre a kérdést előterjesztő bíróság kifejezetten utal is előzetes döntéshozatalra utaló végzésében.[52]

75. Ha mindkét kritériumot (az érintett kisnyugdíjban részesül, de nem részesül a kompenzációs pótlékban) alapul vesszük, akkor végeredményben meg kell állapítani, hogy az érintettek túlnyomó többsége nő. Ebből arra lehet következtetni, hogy a kompenzációs pótlék sem a nőknek a magasabb nyugdíjjal rendelkező csoporttal szembeni hátrányos helyzetét, sem a kisnyugdíjas férfiakkal szemben megtapasztalt eltérő bánásmódot nem szünteti meg. Ha tehát, amint azt a kérdést előterjesztő bíróság is képviseli, hátrányban részesítésnek tekintjük a kisnyugdíjaknak a 747 és 2160 euró közötti nyugdíjakkal összehasonlítva alacsonyabb emelését, a nők magasabb aránya alapján meg kell állapítanunk, hogy a nyugdíjasok között nemen alapuló eltérő bánásmód áll fenn.

50 – Úgy tűnik, az ítélkezési gyakorlat ilyen értelmezéséből indul ki Haverkate, G./Huster, S., a fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 703. pont, 400. oldalon is. Akképpen értelmezik az ítélkezési gyakorlatot, hogy a Bíróság mindeddig tagadta azt, hogy valamely hátrány kiegyenlíthető lenne a biztosítási rendszer más, előnyös hatásaival.

51 – Ha a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett statisztikákat vesszük alapul, a női nyugdíjasok 47%-a (a 711 469-ből 336 305) és a férfi nyugdíjasok 14%-a (a 614 293-ból 89 387) érintett.

52 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 15. oldalát.

4. Közbenső következtetés

D – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésről*

76. Közbenső következtetésként rögzíteni kell, hogy fennáll a nemek közötti eltérő bánásmód. Mindazonáltal közvetett hátrányos megkülönböztetés csak akkor áll fenn, ha ez objektív okokkal nem igazolható. Amennyiben azonban a kérdést előterjesztő bírósággal egyetértve feltételezhetjük, hogy az alapügyben – amint azt az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés is sugallja – hiányzik a eltérő bánásmódot igazoló objektív ok, következésképpen azt is meg kell állapítani, hogy a 79/7 irányelv 4. cikke (1) bekezdésének értelmében vett hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, és ezért ezen irányelvi rendelkezéssel ellentétes az a vita tárgyát képező szabályozás, amelyre az eltérő bánásmód visszavezethető.

1. Az eltérő bánásmód igazolása

a) Az igazoló okok fennállása

78. Mindenesetre csak az e jogi problémát kifejezetten felvető, előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdés vizsgálatának keretei között határozható meg, hogy az alapügyben ténylegesen hiányzik-e az objektív igazoló ok.

77. Következésképpen az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre azt kell válaszolni, hogy a 79/7/EGK irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a kisnyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára a más nyugdíjasok számára előírtnál potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő, amennyiben e szabályozás a férfi nyugdíjasoknak a 25%-át, a női nyugdíjasoknak azonban az 57%-át érinti hátrányosan, és hiányzik az objektív igazoló ok.

79. Mindazonáltal a Bíróság egyrészt állandó ítélkezési gyakorlatában kifejtette, hogy végül is a tényállás értékelésére és a nemzeti jog értelmezésére kizárólagos hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság dolga annak megállapítása, hogy a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív okok alapján indokolt-e olyan törvényi rendelkezés, amelynek alkalmazására ugyan a nemtől függetlenül kerül sor, de a tények szerint mégis jelentősen magasabb százalékos arányban érint nőket, mint férfiakat, és ha igen, akkor

mennyiben.[53] Másrészt a Bíróság azonban ennek kapcsán kifejtette, hogy a kérdést előterjesztő bíróság kérdéseire hasznos választ kell adnia, és ezért az alapeljárás iratai és az előtte megtett írásbeli és szóbeli észrevételek alapján a kérdést előterjesztő bíróság számára a döntést lehetővé tevő iránymutatást adhat, éspedig azon tény ellenére, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás keretei között tulajdonképpen a kérdést előterjesztő bíróság dolga annak megítélése, hogy ilyen objektív okok az elé terjesztett konkrét ügyben fennállnak-e.[54]

80. Alapvetően a szabályozást megalkotó tagállamnak vagy az alapeljárás azon részes felének feladata, amely hivatkozik arra, hogy a nemzeti bíróság előtt bizonyítsa e szabályozásnak a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív igazolhatóságát.[55] Amint azt a Bíróság a Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítéletében[56] tisztázta, a nemek közötti egyenlőtlenség adott esetben más okokkal igazolható, mint amelyeket az azt bevezető szabályozás kibocsátásakor felsoroltak. Előzetes döntéshozatalra utaló végzésében a nemzeti bíróság számos igazoló okra[57] utal, amelyre az alapeljárás keretei között a perbe fogott Pensionsversicherungsanstalt hivatkozott. Ezen érvelést implicite magáévá tette az osztrák kormány ezen előzetes döntéshozatali eljárás során, amikor az Osztrák Köztársaság alkotmányos képviselőjének minőségében ezen igazoló okokkal kapcsolatban közelebbről állást foglalt. Az eltérő bánásmód igazolásaként a nők alacsonyabb nyugdíjkorhatárára, a női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartamára és arra hivatkozott, hogy a kompenzációs pótlék küszöbe aránytalanul emelkedett.

81. A jelen előzetes döntéshozatali eljárás céljából ezen okokat a következőkben azon szempontból kell megvizsgálni, hogy azok az ítélkezési gyakorlat értelmében az eltérő bánásmódot igazoló objektív okoknak tekinthetők-e. Továbbá azt is meg kell állapítani, hogy ezek a nyugdíjreform kívánt céljának, az öregségi nyugdíj vásárlóereje megtartásának elérését tekintve alkalmasak, szükségesek és célszerűek-e. A Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében az intézkedés akkor alkalmas az említett cél megvalósítására, ha azt valóban koherens és szisztematikus módon kívánja

53 – Lásd a 171/88. sz. Rinner-Kühn-ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1989., 2743. o.) 15. pontját, a (fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott) Seymour-Smith és Perez ügyben hozott ítélet 67. pontját, valamint a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 82. pontját.

54 – Lásd a C-278/93. sz., Freers és Speckman ügyben 1996. március 7-én hozott ítélet (EBHT 1996., I-1165. o.) 24. pontját, a (fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott) Seymour-Smith és Perez ügyben hozott ítélet 68. pontját, a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Kutz-Bauer-ügyben hozott ítélet 52. pontját, valamint a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 83. pontját.

55 – Lásd a (fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott) Seymour-Smith és Perez ügyben hozott ítélet 69. pontját, a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Kutz-Bauer-ügyben hozott ítélet 62. pontját, valamint a (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 87. pontját.

56 – A (fenti 12. lábjegyzetben hivatkozott) Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 86. pontja.

57 – Amint azt Bieback, K.-J., *Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts*, a fenti 13. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 98. o. helytállóan kifejti, a Bíróság – a nemzeti alkotmánybíróságoktól eltérően – már csak eljárásbeli helyzetéből adódóan sem vizsgálhat meg minden lehetséges igazolási okot, hanem a részvevők által az eljárás során előadott okokra kell összpontosítania.

elérni.[58] Valamely intézkedés akkor szükséges, ha a célkitűzés elérésére alkalmas több intézkedés közül ez a legkevésbé terhelő az érintett érdekre és az érintett jogi tárgyra nézve.[59] Az egyenlő bánásmódhoz való jog nem megfelelő korlátozása akkor áll fenn, ha a nemzeti intézkedés – a közérdekű cél eléréséhez való hozzájárulása ellenére – az egyenlő elbánáshoz való jogba történő túlzottan erős beavatkozást okoz.

b) Az igazoló okok vizsgálata

i) A nőkre vonatkozó alacsonyabb nyugdíjkorhatár

82. Az alapeljárás alperese igazolási okként előadta, hogy a biztosítási jogviszonyban töltött hónapoknak a nyugdíjszámítás során figyelembe veendő átlagos száma – a nők alacsonyabb nyugdíjkorhatárára tekintettel – lényegesen alacsonyabb, így a biztosítási elv alapján számított nyugdíjnak alacsonyabbnak kell lennie.

83. Valamely tagállam azon alapvetően szuverén döntése, hogy a férfiak és a nők számára eltérő nyugdíjkorhatárt állapít meg, nem áll ellentétben a 79/7 irányelvvel, mivel a 7. cikk (1) bekezdése a tagállamok számára kifejezetten megadja azt a jogosultságot, hogy ezt a szempontot kizárják az irányelv hatálya alól.[60] Ami magát az igazoló okot illeti, abban egyet kell érteni a kérdést előterjesztő bírósággal, hogy a járulékfizetésen alapuló biztosítási rendszerek felépítésének elvei alapján főszabály szerint objektíven igazolható, ha e rendszerek ellátásait a járulékfizetés mértékéhez és tartamához kötik. Tekintettel arra, hogy a kérdést előterjesztő bíróság adatai értelmében nyilvánvalóan a kötelező nyugdíjbiztosítás osztrák rendszere is az öregségi ellátás járulékfizetésen alapuló koncepciójára épül, objektíven igazolhatónak tűnik, hogy a női biztosítottak a járulékaik alacsonyabb összegére és a járulékfizetés alacsonyabb nyugdíjkorhatárral összefüggő rövidebb tartamára tekintettel adott esetben

58 – Lásd a C-384/08. sz., Attanasio Group ügyben 2010. március 11-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-2055. o.) 51. pontját és a C-169/08. sz., Presidente del Consiglio dei Ministri ügyben 2009. november 17-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-10821. o.) 42. pontját.

59 – A 265/87. sz. Schräder-ügyben 1989. július 11-én hozott ítélet (EBHT 1989., 2237. o.) 21. pontja. Prechal, S., a fenti 29. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 89. o. álláspontja értelmében a közvetett hátrányos megkülönböztetés igazolásának vizsgálatakor azt kell megnézni, hogy nem volt-e lehetőség arra, hogy a kitűzött célt kisebb mértékű hátrányos megkülönböztetést okozó, vagy azzal egyáltalán nem járó módon érjék el.

60 – Ebben az értelemben Guggenbühl, A./Leclerc, S., *Droit social européen des travailleurs salariés et indépendants*, Brüsszel 1995, 466. o.

a férfi biztosítottakénál alacsonyabb nyugdíjjövedelemmel rendelkeznek.

84. Amint azt a kérdést előterjesztő bíróság[61] és a Bizottság[62] mindazonáltal helytállóan megjegyzi, nem világos, hogy milyen összefüggés áll fenn egyrészről az öregségi ellátás járulék-függősége, másrészről azon rendkívüli nyugdíjemelés között, amelynek során a kisnyugdíjas nőket hátrányba helyezik. A kérdést előterjesztő bíróság megállapításaiból ugyanis kiderül, hogy a vita tárgyát képező évenkénti nyugdíjkorrekció esetében nem az ellátás egy olyan alkotóeleméről van szó, amelynek mértéke az addigi járulékfizetések összegéhez és tartamához igazodik. Mint azt a fentiekben bemutattuk, az évenkénti nyugdíjkorrekció sokkal inkább azon az elképzelésen nyugszik, hogy a nyugdíjak vásárlóerejét azok fogyasztói árakhoz történő igazítása révén tartsák fenn. Nem világos azonban, hogy miért nem kell fenntartani a nők – a biztosítási jogviszony tartama miatt alacsonyabb – nyugdíjának vásárlóerejét is. Amint az az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kiderül, csak a kompenzációs pótlék küszöbe alá eső nyugdíjakra nem vonatkozott a rendkívüli emelés. Ha ezenfelül még azt is számításba vesszük, hogy a nők rövidebb járulékfizetési ideje már az alacsonyabb öregségi nyugdíjak biztosításában is tükröződik, nem létezhet objektív ok arra, hogy ez szolgáljon alapul a kisnyugdíjas nők újbóli hátrányban részesítésére azáltal, hogy megtagadják tőlük a rendkívüli nyugdíjemelést.

85. A női ellátottak járulékfizetésének az alacsonyabb nyugdíjkorhatárral együtt járó rövidebb tartama ezért nem alkalmas a kisnyugdíjak nyugdíjemelés keretében végrehajtott alacsonyabb mértékű emelésének és a női nyugdíjasok ebből fakadó hátrányban részesítésének igazolására.

ii) A női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartama

86. Az eltérő bánásmód további igazolási okaként – a nők hosszabb várható élettartama alapján – a női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartamát jelölik meg. A Bíróság ítélkezési gyakorlata[63] szerint a nemek egyike hátrányban részesítésének igazolásához az szükséges, hogy ez „a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független", objektív és ténybeli okon alapuljon. Ez az igazoló ok mindazonáltal – attól eltérően, amit a kérdést előterjesztő bíróság[64] és a Bizottság[65] képvisel – nem jogellenes pusztán

61 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 13. oldalát.

62 – Lásd a Bizottság írásbeli észrevételeinek 34. és azt követő pontját.

63 – Lásd ezen indítvány 64. pontját és a 30. lábjegyzetben felsorolt ítélkezési gyakorlatot.

64 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 14. oldalát.

65 – Lásd a Bizottság írásbeli észrevételeinek 41. pontját.

azért, mert a nők átlagosan a férfiakénál magasabb várható élettartammal rendelkeznek, ami azzal a következménnyel jár, hogy – ezen ismertetőjegy alapján – valószínűleg többen vannak. Ez a szempont az eltérő bánásmód megállapítása tekintetében ugyan jelentőséggel bírhat, azonban nem prejudikál az igazolás kérdésében, amelyet külön meg kell vizsgálni. Ahhoz – az ítélkezési gyakorlat értelmében – magát a várható élettartamot kellene nem objektív és nem ténybeli tényezőnek tekinteni.

87. Ennek kapcsán utalni kell arra, hogy a Bíróság a Neath[66] és a Coloroll Pension Trustees ügyekben[67] hozott ítéleteiben ugyan tudomásul vette, hogy az említett ügyekben vitatott nyugdíjrendszer finanszírozása tekintetében a férfiak és a nők eltérő várható élettartama a rendszer alapjául szolgáló biztosításmatematikai számítások egyik meghatározó tényezője. A Bíróság azonban ennek a tényezőnek a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés uniós jogi tilalmával való összeegyeztethetőségét érintően nem foglalt állást.[68] E két ítéletben pusztán *obiter dicta* úgy foglalt állást, hogy az EGK-Szerződés 119. cikke (1) bekezdésének hatálya alá tartozó, a foglalkozási nyugdíjrendszerhez való hozzájárulásoknak a férfi és a női munkavállalók esetében egyenlőnek kell lenniük, mivel azok a díjazás részei.[69] Ez a megállapítás önmagában nem enged meg következtetéseket a tekintetben, hogy a Bíróság a várható élettartamot nem objektív, illetve nem célszerű tényezőnek tekinti-e az öregségi nyugdíjak kiszámításakor.

88. Azonban végül is e kérdést a jelen eljárás céljából nem kell eldönteni, mivel nyilvánvalóan nem áll fenn összefüggés egyrészről az öregségi nyugdíjra való jogosultság tartama, másrészről a női kisnyugdíjasok csoportja esetén elmaradt rendkívüli nyugdíjemelés között. Ez már arról is felismerhető, hogy azon nyugdíjasok csoportjához, akik rendkívüli nyugdíjemelésben részesülnek, szintén tartoznak nők. Ők nem azért részesülnek rendkívüli nyugdíjemelésben, mert a női kisnyugdíjasokétól eltérő várható élettartammal rendelkeznek, hanem mert kezdettől fogva magasabb öregségi nyugdíjjal rendelkeznek. Amint már kifejtettük, nem világos, hogy a kisnyugdíjak vásárlóerejét miért nem kell szintén fenntartani. Ennélfogva nem lehet hivatkozni az egyenlőtlen bánásmód igazolási

66 – A C-152/91. sz. Neath-ügyben 1993. december 22-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-6935. o.) 24. pontja.

67 – A C-200/91. sz., Coloroll Pension Trustees ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4389. o.) 74. pontja.

68 – Lásd az Association Belge des Consommateurs Test-Achats és társai ügyben Kokott főtanácsnok 2010. szeptember 30-án tett indítványának 55. pontját (az ítéletre a fenti 14. lábjegyzetben hivatkoztam).

69 – A (fenti 66. lábjegyzetben hivatkozott) Neath-ügyben hozott ítélet 31. pontjának második mondata és a (fenti 67. lábjegyzetben hivatkozott) Coloroll Pension Trustees ügyben hozott ítélet 80. pontjának második mondata.

okaként a női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartamára.

iii) A kompenzációs pótlék küszöbének rendkívüli emelése

89. Végül azt kell még megvizsgálni, hogy a 2008. évi nyugdíjkorrekció keretei között a kisnyugdíjak vonatkozásában előírt kisebb mértékű emelés, és a női kisnyugdíjasok ebből adódó nagyobb mértékű hátrányos érintettsége a nyugdíjak valorizációja során igazolható-e a kompenzációs pótlék küszöbe aránytalanul nagyobb mértékű emelésével.

– A szociálpolitika jogszerű céljának fennállása

90. Valamely intézkedés igazolását többek között a szabályozás valódi jogalkotói céljával való koherenciára tekintettel is meg kell vizsgálni, amely cél megvalósításához végül is hozzá kell járulnia.[70] E tekintetben ezen igazolási ok vizsgálata előtt érdemes röviden felidézni a vita tárgyát képező szabályozások jogalkotói célját.

91. A nyugdíjemelés céljaként az osztrák kormány annak szükségét nevezi meg, hogy megőrizzék a nyugdíjak vásárlóerejét, amely önmagában a szociálpolitika törvényes céljának tekintendő. A tényleges nyugdíjemeléstől meg kell különböztetni a kompenzációs pótlék mechanizmusát, amelynek funkciója az osztrák kormány érvelése értelmében abból áll, hogy segítsen azon nyugdíjasoknak, akiknek a nyugdíja alacsony, például a járulékfizetés rövid tartama vagy a foglalkoztatás során elért alacsonyabb jövedelmek miatt.[71] A kompenzációs pótlék rendszerét közpénzből finanszírozzák. A Skalka-ügyben hozott ítéletben[72] a Bíróság ezért szociális segély jelleget tulajdonított a kompenzációs pótléknak, és az 1408/71 rendelet 4. cikke (2a) bekezdésének értelmében vett nem járulékalapú ellátásnak minősítette. Annyiban, amennyiben tehát a kompenzációs pótlék szociális segély jelleggel rendelkezik, mivel nem kielégítő

70 – A koherencia követelményére a Bíróság legutóbb a (fenti 14. lábjegyzetben hivatkozott) Association Belge des Consommateurs Test-Achats és társai ügyben hozott ítélet 21. pontjában hívta fel a figyelmet az uniós jogalkotó szabályozási tevékenységével összefüggésben.

71 – Lásd az osztrák kormány írásbeli észrevételeinek 8. és azt követő pontját.

72 – A C-160/02. sz. Skalka-ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-5613. o.) 26. és 30. pontja.

nyugdíj esetén létminimumot kíván biztosítani, ugyancsak a szociális politika jogszerűnek tekintendő célját követi.

hogy a kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésében a Bíróságot kifejezetten erre kéri. E kérelemnek eleget kell tenni. Ennek megfelelően a következőkben a két eszköz együttes hatását kell nézni.

– Az intézkedéseknek a kitűzött célok elérésére való alkalmassága

Az eltérő szociálpolitikai eszközök kombinációja következtében hiányzó koherencia

A nyugdíjemelés és a kompenzációs pótlék közötti ok-okozati összefüggés

92. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésben az eltérő bánásmódnak a nyugdíjemelés és a kompenzációs pótlék komplex együttes hatására tekintettel történő igazolásának kérdése vetődik fel. Mint már említettük,[73] a Bíróság eddig egy meghatározott szociálpolitikai intézkedés hatásainak vizsgálata során eltekintett attól, hogy figyelembe vegye a biztonsági rendszer más, előnyös – a hátrányokat kiegyenlítő – hatásait. Mindazonáltal – habár a nyugdíjemelés és a kompenzációs pótlék kapcsán valójában a nemzeti szociálpolitika két különböző eszközéről van szó, amelyek eltérően hatnak az öregségi nyugdíjakra –, amint azt az osztrák kormány meggyőzően előadta,[74] ok-okozati összefüggés áll fenn a kettő között, amelyet számításba kell venni az igazolás vizsgálatának keretei között. A kompenzációs pótlék hatásainak figyelembe vétele mellett szól továbbá nem utolsósorban az a körülmény,

Az eszközök eltérő jogi természete

93. Az adott intézkedések alkalmasságára – különösen azoknak az adott célok tekintetében fennálló koherenciájára – vonatkozó aggályok mindenekelőtt a tekintetben állnak fenn, hogy jogi természetüket tekintve eltérnek egymástól, és ezért nem tekinthetők tetszés szerint felcserélhetőnek.

94. A Bíróság a Teuling-[75] és Molenbroek-ügyekben[76] hozott ítéletekben azon pótlékokra vonatkozó nemzeti szabályozásokat, amelyek a jogosultaknak megfelelő létminimumot biztosítottak, és kivételesen kizárták a kérel-

73 – Lásd ezen indítvány 73. pontját.

74 – Lásd az osztrák kormány írásbeli észrevételeinek 11. és azt követő pontját. Lásd továbbá az osztrák Verfassungsgerichtshof 2009. szeptember 24-i ítéletének 34. pontját, amely azt az álláspontot képviseli, hogy „a kompenzációs pótlékot – a kötelező társadalombiztosítás nyugdíjrendszerének integráns részeként – ez utóbbi szabályai alkotmányosságának vizsgálata kapcsán adott esetben szintén figyelembe kell venni".

75 – A (fenti 38. lábjegyzetben hivatkozott) Teuling-ügyben hozott ítélet.

76 – A (fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott) Molbroek-ügyben hozott ítélet.

mezőket az ellátásokból olyan esetekben, amelyekben azok – például házastársuk által – kielégítő jövedelemmel rendelkeztek, eddig alapvetően a 79/7 irányelvvel összeegyeztethetőnek tekintette, éspedig akkor is, ha a férfiak nagyobb százalékos arányban részesültek a pótlékban, mint a nők.[77] Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy mindig olyan intézkedésekről volt szó, amelyeknek célja az volt, hogy a jogosultaknak a szociális minimummal egyező jövedelmet biztosítson.[78] Ezen intézkedések így lényegében szociális segély jellegűek. A Bíróság e cél jogszerűségét azzal indokolta, hogy „a szociális minimummal egyező jövedelem biztosítása a tagállamok szociális politikájának integráns része, amelyek a szociális védintézkedések típusára és azok végrehajtásának részleteire tekintettel ésszerű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek”.[79]

95. A pótlékokra vonatkozó szabályozások, amelyekkel a Bíróság ezen ügyekben foglalkozott, annyiban mutatnak hasonlóságot a vita tárgyát képező kompenzációs pótlékkal, amennyiben szociális segély jelleggel rendelkeznek. A jelen eljárás céljaira tekintettel ezen ítélkezési gyakorlatra hivatkozással azonban legfeljebb a kompenzációs pótlék – a házastárs kielégítő jövedelmei alapján történő – elmaradása igazolható, mint az alapeljárás felperesének esetében, azonban a kisnyugdíjasok rendkívüli nyugdíjemelésének elmaradása, amelyről valójában szó van, nem. A fent említett ítélkezési gyakorlat így nem alkalmazható közvetlenül az alapügyre.

96. Más szavakkal, a kielégítő pénzügyi eszközök megléte ezen ítélkezési gyakorlat fényében bizonyos körülmények között ugyan igazoló okként szolgálhat a kompenzációs pótlék törlésére, azonban a rendkívüli nyugdíjkorrekció megtagadására nem, mivel utóbbi intézkedésnek nincsen szociális segély jellege, hanem alapvetően más jogi természettel bír.

– Az intézkedések felcserélhetőségének hiánya

97. Az intézkedések koherenciája elleni további érvként szerepelhet eltérő szabályozási céljuk is, amely szintén amellett szól, hogy nem tekinthetők tetszés szerint felcserélhetőnek.

98. A kérdést előterjesztő bíróság megállapításait tekintve kétségek merülnek fel a tekintetben, hogy a kompenzációs pótlék küszöbe aránytalanul nagyobb mértékű emelésére egyáltalán hivatkozni lehet-e objektív

77 – A (fenti 38. lábjegyzetben hivatkozott) Teuling-ügyben hozott ítélet 14. pontja és a (fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott) Molbroek-ügyben hozott ítélet 20. pontja.

78 – Lásd a (fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott) Molbroek-ügyben hozott ítélet 14. pontját.

79 – Uo. 15. pont.

igazoló okként, mivel ezen intézkedés valójában azt a célt szolgálja, hogy több nyugdíjast részesítsenek a kompenzációs pótlék nyújtotta előnyökből, semmint hogy rendkívüli nyugdíjkorrekciót biztosítsanak számukra. Az osztrák kormány szerint a nemzeti jogalkotó ezen intézkedéssel azt kívánta elérni, hogy azon nyugdíjasok, akiknek eddig jövedelme alig haladta meg a küszöböt, e nyugdíjak alacsonyabb korrekciója miatt a rendkívüli módon megemelt küszöb alá essenek, és végül is kompenzációs pótlékban részesüljenek.[80] Akármilyen jogszerűnek tűnhet is e szociálpolitikai intézkedés, még mindig nem magyarázza meg, hogy a kisnyugdíjasokat miért zárták ki egyáltalán a rendkívüli nyugdíjemelésből, ha meggondoljuk, hogy a kompenzációs pótlék és a nyugdíjkorrekció valójában eltérő szociálpolitikai célokat követő eszközök, amelyeket meg kell egymástól különböztetni.[81]

99. Más szavakkal, amennyiben a vita tárgyát képező nyugdíjkorrekció lényegében a kompenzációs pótlék küszöbe rendkívüli emeléséből áll, míg ezzel párhuzamosan lemondanak arról, hogy a kisnyugdíjakat is – más személyekhez hasonlóan – rendkívüli módon emeljék, ez a nyugdíjkorrekció végeredményben különböző szociálpolitikai célokkal rendelkező intézkedések keveredésének tekinthető. Erre a kérdést előterjesztő bíróság is utal a nyugdíjkorrekció rendszeréről tett elemzésében.[82] Az elérni kívánt célok közötti különbségekre tekintettel a koherencia szempontjából nem érthető, hogyan lehetne úgy objektíven igazolni valamely szociálpolitikai intézkedés elmaradását, hogy egy másik szociálpolitikai intézkedés lép a helyébe.

– A vásárlóerő megtartására vonatkozó célra való alkalmatlanság

100. Mindezekre tekintet nélkül azt kell figyelembe venni, hogy az öregségi nyugdíjak támogatására szolgáló kompenzációs pótlék céltól idegen alkalmazása végül nem szünteti meg a kisnyugdíjasok hátrányban részesítését, mivel a kompenzációs pótlék – a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének, valamint közös háztartásban élő házastársa jövedelmének beszámítása következtében – ismét elmarad. A kompenzációs pótlék ezen elmaradása végül is azzal a hatással jár, hogy még meg is erősíti a női kisnyugdíjasoknak a nyugdíjasok más csoportjával (a magasabb nyugdíjban részesülőkkel és a férfi kisnyugdíjasokkal) szembeni hátrányos helyzetét. A női kisnyugdíjasok által elszenvedett hátrányok mértékére – a kérdést előterjesztő bíróság adataira támaszkodva – az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdéshez fűzött érvelésem

80 – Lásd az osztrák kormány írásbeli észrevételeinek 11. pontját.

81 – Lásd ezen indítvány 90. és azt követő pontját.

82 – Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 16. pontját.

keretei között már utaltam.[83] Egy megfelelően széleskörű tagállami mérlegelési hatáskör[84] elismerése mellett is kétséges, hogy a kompenzációs pótlék küszöbének emelése úgy, ahogy azt a vita tárgyát képező szabályozás előírja, alkalmas-e a női kisnyugdíjasok vásárlóerejének fenntartására.

– A szabályozás szükségességének hiánya

101. A fentiekre tekintet nélkül, ez a hátrányos megkülönböztetés kétségeket vet fel az öregségi nyugdíjak vásárlóerejének fenntartására irányuló – és a szociális csoportosítás elvének megfelelő – nyugdíjkorrekció szükségessége tekintetében, hiszen – amint azt a Bizottság meggyőzően kifejti[85] – e célt úgy is el lehetett volna érni, ha minden, a kompenzációs pótlék küszöbénél alacsonyabb nyugdíjat ugyanolyan százalékos mértékben emelnek, mint a magasabb nyugdíjakat. Ezáltal közelebb kerültek volna a kitűzött célhoz, anélkül, hogy eltérő bánásmódot idéztek volna elő.

102. Összefoglalóan meg kell állapítani, hogy a női nyugdíjasok nagyobb mértékű hátrányos érintettsége a nyugdíjak valorizációja kapcsán nem igazolható a kompenzációs pótlék küszöbe aránytalanul nagyobb mértékű emelésével sem.

2. Közbenső következtetés

103. Mindezekre tekintettel arra a végkövetkeztetésre jutok, hogy az alapügyben a 79/7 irányelv 4. cikke (1) bekezdésének értelmében vett, nemen alapuló közvetett hátrányos megkülönböztetés történt.

83 – Lásd ezen indítvány 72. és azt követő pontját.

84 – Ezen indítvány 61. pontjában már utaltam a tagállamokat a szociálpolitika területén megillető széleskörű mérlegelési hatáskörre. Prechal, S., a fenti 27. lábjegyzetben hivatkozott i.m., 87. o. azt az álláspontot képviseli, hogy a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének jelentőségére tekintettel a nemzeti bíróságoknak nem szabad elfogadniuk azt az érvet, hogy a szabályozás megalkotója érdekének kell győznie ezen elvvel szemben. A szerző sokkal inkább az igazolási kérdés szigorúbb vizsgálatát szorgalmazza.

85 – Lásd a Bizottság írásbeli észrevételeinek 44. pontját.

VII – Végkövetkeztetések

104. A fenti megfontolások alapján azt javasolom a Bíróságnak, hogy az Oberster Gerichtshof előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő választ adja:I

1. A férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az évenkénti nyugdíjkorrekciónak a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszerről szóló jogszabályokban előírt rendszere (valorizáció) is a hátrányos megkülönböztetés e rendelkezés (1) bekezdése szerinti tilalma alá esik.

2. A 79/7/EGK irányelv 4. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az évenkénti nyugdíjkorrekcióról szóló olyan nemzeti rendelkezés, amely a kisnyugdíjasok egy meghatározott csoportja számára a más nyugdíjasok számára előírtnál potenciálisan kisebb mértékű emelést ír elő, amennyiben e szabályozás a férfi nyugdíjasoknak a 25%-át, a női nyugdíjasoknak azonban az 57%-át érinti hátrányosan, hacsak ez nem igazolható a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetéstől független, objektív okokkal.

3. Semmi esetre sem igazolható a női nyugdíjasoknak a nyugdíjuk évenkénti emelése során történő hátrányban részesítése az alacsonyabb nyugdíjkorhatárral vagy a női nyugdíjasok ellátásra való jogosultságának hosszabb tartamával vagy azzal, hogy a társadalombiztosítási jogi minimáljövedelem-küszöb (kompenzációs pótlék küszöbe) aránytalanul emelkedett, ha a társadalombiztosítási jogi minimáljövedelem biztosításáról (kompenzációs pótlék) szóló rendelkezések a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének, valamint a vele közös háztartásban élő házastársa jövedelmének a beszámítását írják elő, miközben más nyugdíjasok esetében a nyugdíjemelésre a nyugdíjas egyéb saját jövedelmének vagy a házastársa jövedelmének beszámítása nélkül kerül sor.